

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Ragnar Nurkse innovatsiooni ja valitsemise instituut

Harri Mäepere

**ALKOHOLIAKTSIISI TULEMUSLIKKUS NING SEDA
MÕJUTAVAD VÄLISED TEGURID EESTI NÄITEL**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Maarja Toots, MA

Tallinn 2017

Deklareerin, et käesolev bakalaureusetöö,
mis on minu iseseisva töö tulemus,
on esitatud Tallinna Tehnikaülikooli
bakalaureusekraadi taotlemiseks ja selle alusel
ei ole varem taotletud akadeemilist kraadi.

Autor Harri Mäepere

“ “ 2017

Töö vastab kehtivatele nõuetele

Juhendaja Maarja Toots, MA

“ “ 2017

Kaitsmisele lubatud “ “ 2017

Avaliku halduse bakalaureusetööde kaitsmiskomisjoni esimees
Dr. Erkki Karo

Lühikokkuvõte

Bakalaureusetöö eesmärgiks on välja selgitada, mil viisil mõjutavad välistegurid nagu piirikaubandus ja salakaubandus alkoholiaktsiisi poliitika tulemuslikkust ning kuidas tuleks neid tegureid aktsiisipoliitika kujundamisel arvesse võtta, et tõsta poliitika tulemuslikkust ning vältida soovimatuid mõjusid. Märgitu uurimiseks viiakse läbi Eesti alkoholi aktsiisipoliitika juhtumianalüüs, mille raames analüüsitakse, kui tulemuslik on olnud Eesti alkoholiaktsiisi poliitika perioodil 2004–2015, missugused välistegurid on tulemuslikkust mõjutanud ning millisel viisil tuleks aktsiisipoliitikat kujundada, et tõsta poliitika tulemuslikkust.

Eestis on alkoholiaktsiisi kehtestamise eesmärkideks riigieelarve täitmine ning alkoholi tarbimise piiramine. Riigieelarve täitmise osas võib alkoholi aktsiisipoliitikat perioodil 2004–2015 pidada pigem tulemuslikuks, kuna alkoholiaktsiisi laekus iga aasta võrreldes eelneva aastaga enam. Siiski on kasvutempo viimastel aastatel aeglustunud. Mis puudutab alkoholi tarbimist, siis vaatamata tarbimise vähenemisele, ei ole suudetud saavutada eesmärki viia näitaja 9,5 liitrile. Välisteguritest on alkoholiaktsiisi poliitika tulemuslikkust mõjutanud eelkõige piirikaubandus. Lähtuvalt ohumärkidest, mis viitavad Eesti-Läti piirikaubanduse elavnemisele, suureneb selle mõju tõenäoliselt tulevikus veelgi. Salakaubandus siiani olulist mõju omanud ei ole, kuid arvestades, et piirikaubandus soodustab salakaubandust, tuleb nimetatuga edaspidi enam arvestada. Alkoholiaktsiisi poliitika kujundamisel tuleks lähtuda aspektist, et stabiilse või areneva majandusega on kasulik tõsta alkoholiaktsiisi regulaarselt, kuid väikesel määral. Arvestada tuleb naaberriikide aktsiisimääradega, kuna nimetatute suur erinevus põhjustab näiteks piirikaubanduse elavnemist, mis pärsib üldjuhul aktsiisipoliitika tulemuslikkust.

Sisukord

Lühikokkuvõte.....	3
Sisukord.....	4
Sissejuhatus	5
1. Alkoholiaktsiisi olemus ning peamised eesmärgid	8
1.1 Riigieelarve täitmine.....	8
1.2 Alkoholi liigtarbimise vähendamine.....	9
1.3 Alkoholiaktsiisi poliitikat mõjutavad olulisemad välised tegurid	10
1.3.1 Piirikaubanduse olemus	11
1.3.1.1 Piirikaubandus Soome-Eesti ja Taani-Saksamaa näitel	11
1.3.2 Salakaubanduse olemus.....	12
2. Juhtumianalüüsi meetodika	14
3. Alkoholiaktsiis Eestis aastatel 2004–2015	16
3.1 Alkoholiaktsiisi tõusu mõju riigieelarvele	18
3.2 Alkoholiaktsiisi tõusu mõju alkoholi tarbimisele	21
3.3 Piirikaubanduse tekke oht Eesti-Läti piiril	23
3.4 Alkoholi salakaubandus Eestis	25
4. Järeldused	27
Kokkuvõte	30
Summary.....	32
Kasutatud kirjandus	34

Sissejuhatus

Alkohol puudutab otseselt või kaudselt meist igapäev. Alkoholi liigtarbimine tekitab palju sotsiaalseid probleeme, millest võib välja tuua näiteks kroonilised haigused, õnnetusjuhtumid, töölt puudunud päevad ning lagunevad perekonnad (Orro *et al.*, 2015, 22–23). Lisaks tekitab alkohol psühhoaktiivse ainega sõltuvust (DeCarlo *et al.*, 1997, 449). Üheks võimaluseks, kuidas riik saab ennetada alkoholist tingitud kahju, on alkoholi kättesaadavuse piiramine läbi hinna tõstmise ja alkoholiaktsiisi kehtestamise. Alkoholiaktsiisi peamiseks eesmärgideks ongi alkoholi tarbimise vähendamine ning riigile täiendavate tulude saamine. Samas kiire alkoholiaktsiisi tõstmine ilma kõikide asjaoludega arvestamata võib põhjustada plaanimata negatiivseid tarbijakäitumise muutusi nagu näiteks piirikaubanduse ja salakaubanduse suurenemist ning aktsiisi haldamisega seonduvate kulude tõusu. (Eesti Konjunktuuriinstituut 2014, 12–13; Kald 2014)

Eestis on Reformierakonna juhitud valitsus tõstnud viimastel aastatel küllaltki jõuliselt alkoholiaktsiisi. Näiteks tõsteti kange alkoholi ja õlle aktsiisi nii 2015. aastal kui 2016. aastal 15%¹. 2016. aasta lõpus loodud Keskerakonna juhitud valitsus tõstis 2017. aasta veebruaris õlle ja kange alkoholi aktsiisi 10% ning lisaks on plaanis sama aasta juulis tõsta õlleaktsiisi veel täiendavalt 70% (Matsalu 2016). Taoline aktsiisi tõstmine oleks omalaadne, kuna töös vaadeldavatel aastatel on kange alkoholi ja õlle aktsiis tõusnud alati samas tempos². Õiguskantsler Ülle Madise on nimetanud 2017. ja 2018. aasta täiendavaid alkoholiaktsiisi tõuse põhiseadusevastaseks (Seiton 2017).

Bakalaureusetöö eesmärk on välja selgitada, mil viisil mõjutavad välistegurid nagu piirikaubandus ja salakaubandus alkoholiaktsiisi poliitika tulemuslikkust ning kuidas tuleks neid

¹ Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seadus (ATKEAS) (RT I, 17.12.2015, 18) § 46 lg 1 ja lg 6; ATKEAS (RT I, 17.12.2015, 16) § 46 lg 1 ja lg 6.

² ATKEAS-e redaktsioon: RT I, 12.07.2014, 14; RT I, 10.05.2014, 4; RT I, 05.11.2013, 9; RT I, 25.10.2012, 5; RT I, 30.12.2010, 6; redaktsioonid kehtivusega: 01.04.2010–04.12.2010; 01.07.2009–31.12.2009; 01.01.2008–30.11.2008; 01.07.2006–31.12.2007; 01.01.2006–30.06.2006; 05.06.2005–31.12.2005; 01.05.2004–31.12.2004.

tegureid aktsiisipoliitika kujundamisel arvesse võtta, et tõsta poliitika tulemuslikkust ning vältida soovimatuid mõjusid. Märgitut uuritakse Eesti 2004–2015 alkoholi aktsiisipoliitika juhtumianalüüsi kaudu. Eesti juhtum valiti, kuna Eestis on alkoholiaktsiisi pidevalt suures mahus tõstetud, mistõttu on võimalik uurida alkoholiaktsiisi tõusudega tekkinud muutusi aktsiisilaekumistes ning tarbijate käitumises pikema ajaperioodi vältel. Samuti, arvestades Eesti kuulumist Euroopa Liitu (EL) ning eksisteerivat piirikaubandust Soome ja Lätiga (Karlsson, Österberg 2009, 23; Orro *et al.*, 2016, 18–19), pakub Eesti juhtum hea võimaluse analüüsima, mil viisil mõjutavad alkoholiaktsiisi poliitika tulemuslikkust piirikaubandus ja salakaubandus ning kuidas nimetatud omakorda on mõjutatud aktsiisitõusudest. Töös vaadeldakse välisteguritest piirikaubandust ja salakaubandust, sest kirjandusest tulenevalt on nimetatud vabaturumajanduse kontekstis alkoholiaktsiisi poliitika tulemuslikkuse seisukohalt kriitilise tähtsusega (IARD 2017, 3–4; Karlsson, Österberg 2009, 31). Lähtuvalt töö eesmärgist otsitakse Eesti juhtumi analüüsis vastust järgmistele uurimisküsimustele:

1. Milline on olnud Eesti alkoholiaktsiisi poliitika tulemuslikkus perioodil 2004–2015?
2. Millised välised tegurid on Eesti alkoholiaktsiisi poliitika tulemuslikkust mõjutanud?
3. Kuidas tuleks alkoholiaktsiisi poliitikat kujundada, et suurendada poliitika tulemuslikkust ning vähendada soovimatuid mõjusid?

Arvestades alkoholiaktsiisi pidevat suures mahus tõstmist, on oluline välja selgitada, kas see täidab ka eesmärgi. Kuigi Eesti juhtumit ei ole võimalik üks-üheselt üldistada mõnele teisele riigile, aitab analüüsist selgunu teha üldisemaid järeldusi selle kohta, mil viisil piirikaubandus ja salakaubandus mõjutavad alkoholiaktsiisi poliitika tulemuslikkust ning kuidas tuleks neid tegureid poliitika kujundamisel arvesse võtta. Peamise uurimismeetodina kasutatakse töös kvalitatiivset analüüsi. Osaliselt tuginetakse ka kvantitatiivsele meetodile.

Töö on jaotatud neljaks peatükiks. Esimeses peatükis selgitatakse alkoholiaktsiisi olemust ja eesmärgi ning alkoholiaktsiisi tulemuslikkust mõjutavaid välistegureid – piirikaubandust ja salakaubandust. Samuti käsitletakse piirikaubandust Soome-Eesti ja Taani-Saksamaa näitel, kuna nendest kaasustest võivad ilmuda olulised tegurid, millega tuleks arvestada analüüsides Eesti-Läti piirikaubandust ning selle mõju. Teises peatükis antakse ülevaade töös kasutatavatest uurimismeetoditest. Kolmandas peatükis analüüsitakse, kuidas on aastatel 2004–2015 alkoholiaktsiisi laekumist ning Eesti elanike alkoholi tarbimist mõjutanud muutused aktsiisimäärades. Samuti analüüsitakse, kuidas on Eesti alkoholiaktsiisi poliitika tulemuslikkust

mõjutanud piirikaubandus ja salakaubandus ning millist mõju on aktsiisitõusud omanud ning võivad edaspidi omada Eesti-Läti piirikaubandusele ning salakaubandusele Eestis. Neljandas peatükis tuuakse välja analüüsi käigus selgunud olulisemad järeldused.

1. Alkoholiaktsiisi olemus ning peamised eesmärgid

Nii nagu käibemaks on ka aktsiis kaudne maks, mille tasub lõpptarbija. Erinevalt käibemaksust maksustatakse aktsiisiga vaid konkreetseid kaubagruppe ning enamjaolt üksnes tarvitavaid asju, mis ei ole esmatarbekaubad. Aktsiisi kehtestamise olulisemateks põhjusteks on võimalus suurendada riigi tulusid ning turu reguleerimine, mis olemuslikult tähendab inimese tervist ohustavate kaupade tarbimise piiramist ning seeläbi ka näiteks alkoholi liigtarbimisega kaasnevate kahjude ennetamist. (Lehis 2012, 348) Seega, alkoholiaktsiisi peamiseks üldtuntud eesmärgideks on riigikassa täitmine ning alkoholi tarbimise piiramine (Levell *et al.*, 2016, 205). Vaatamata alkoholiaktsiisi positiivsetele külgedele, tuuakse teaduskirjanduses siiski välja, et alkoholiaktsiisi kõige suuremaks miinuseks on tema olemus – ta on ikkagi ainult maks. See tähendab, ta on avatud igasugustele ärakasutamistele. (Meng San Jeong 2012, 15)

Arvestades, et Eesti kuulub EL-i, on oluline lühidalt käsitleda ka EL-i aktsiisipoliitikaga seonduvat. EL-i aktsiisipoliitika üks olulisemaid põhimõtteid on kauba võrdne kohtlemine olenemata kauba päritoluriigist (Lehis 2012, 348). Alkoholiaktsiisi üheks peamiseks eesmärgiks peetakse EL-i kontekstis hinnataseme ühtlustamist, et vältida negatiivseid piiriüleseid arenguid (Trasberg 2015, 148). Tänapäeval on EL-s kaudsete maksude määrad enam ühtlustatud kui varem. Arvestades, et liigne harmoniseerimine tekitab liikmesriikides tõrkeid, võib eeldada, et vähemalt lähitulevikus suuremat maksumäärade ühtlustamist ei toimu. (Tyc 2008, 91–92)

1.1 Riigieelarve täitmine

Alkoholiaktsiisi laekumisi kasutatakse alkoholist tuleneva kahju kompenseerimiseks (Levell *et al.*, 2016, 205–206). Enamikes riikides ei suuda siiski laekuv alkoholiaktsiis ära katta alkoholi liigtarbimisest põhjustatud kahju (Fogarty 2009, 126). Näiteks 2006. aasta uuringust selgus, et Soome oli käsitletud 11. liikmesriigist ainuke, kus alkoholist laekunud tulud katsid ära miinimumkahju määra (Cnossen 2006, 8, 18). Samuti on EL-i liikmesriikide eelarvetes väga

erinev alkoholiaktsiisi laekumiste osakaal kogu tuludest. Alkoholiaktsiisi laekumine enamikes arenenud riikides just suurt osa kogu tuludest ei moodusta. (London Economics 2010, 34)

Alkoholiaktsiisi tõstmine on riikidele üsna tavapärane, sest teatud olukordades võivad aktsiisisid muutuda lihtsalt odavaks ja mugavaks viisiks, kuidas suurema poliitilise kuluta järjepidevalt riigikassat suurendada (Nelson 2002, 751). Samuti suurendab aktsiisitõus üldjuhul ka käibemaksuga maksustatavat summat (Lehis 2012, 348). Arvestades, et aktsiisi kogutakse riigitulude saamiseks, võib oletada, et alkoholi soovitakse maksustada võimalikult kõrgelt. Siinjuures ei tohi aga unustada, et liiga järsk maksutõus võib kaasa tuua negatiivsed mõjud nagu näiteks oht piirikaubanduse ning salakaubanduse tekkele või elavnemisele (Nordlund, Österberg 2000, 557). Piirikaubandus ning salakaubandus jällegi võib oluliselt mõjutada alkoholiaktsiisi poliitika tulemuslikkust, kuna võib vähendada kauba müüki ning seeläbi ka laekuvat aktsiisi (Karlsson, Österberg 2009, 31; Nordlund, Österberg 2000, 552).

1.2 Alkoholi liigtarbimise vähendamine

Kuigi alkoholi liigtarvitamine ei ole uus probleem, on see hakanud mõjutama ühiskonda palju enam kui varem (Pratten 2009, 94). Eelkõige on sellest mõjutatud majanduslikult arenenud riigid, kes on suurimad alkoholi tarbijad *per capita* (WHO 2014, XIV). Vaatamata sellele, et alkoholi tarbimisse suhtutakse üldiselt negatiivse alatooniga, võib teaduskirjandusest leida ka väiteid, et erinevalt karskusest soosib hoopis väikene kuni mõõdukas tarbimine pikemat eluiga (Mostofsky *et al.*, 2016, 1590).

Alkoholiaktsiisi peetakse üheks efektiivsemaks instrumendiks, kuidas vähendada alkoholi liigtarbimist (Grossman 1989, 1200). Aktsiis tõstab toote hinda, mis läbi peaks vähenema selle tarbimine (Österberg 2011, 125). Majanduse arenedes paraneb tarbijate ostujõud, mistõttu on alkoholi tarbimise vähendamiseks oluline maksustada alkoholi piisavalt kõrgel määral (Tauts 2016). Erinevalt aktsiisist võivad muud instrumendid alkoholi kättesaadavuse reguleerimisel põhjustada suuri administreerimiskulusid. Alkoholiaktsiisi on võrreldes teiste instrumentidega nagu näiteks alkoholi müügikohtade vähendamisega, alkoholi kaupluste lahtiolekuaegade piiramisega ning alkoholi tarbimise vanusepiirangu tõstmisega (Campbell *et al.*, 2009; Middleton *et al.*, 2010; Elder *et al.*, 2007 viidatud WHO 2014, 70) kergem kehtestada, efektiivsel viisil tõstes suureneb riigile laekuv tulu ning mõju tarbimisele on võrreldes teiste meetmetega märgatavam. (Grossman 1989, 1200)

Alkoholile seatud maksude tõus peaks enim mõjutama alkoholi keskmises või sellest suuremas koguses tarbivate isikute käitumist. Samas tuleb arvestada, et suurimate tarbijate seas on ka alkohoolikud, kes tegelikkuses tarbivad alkoholi niipalju kui võimalik selle hinnast või kallidusest hoolimata. (Cook 1982, 246–247; Fogarty 2009, 110–111) Lisaks poliitilistele otsustele nagu näiteks maksude kehtestamine, mängivad alkoholi liigtarbimise leevendamisel suurt rolli ka pika aja jooksul väljakujunenud sotsiaalsed väärtused ning kogukonna joomisharjumused (Plant 1987, 273–274).

1.3 Alkoholiaktsiisi poliitikat mõjutavad olulisemad välised tegurid

Poliitikate kujundamisel tuleb arvestada erinevate välisteguritega, mis tulevikus võivad ilmnedada ning mõjutada poliitika tulemuslikkust. Riskidega mitteamestamisel võib rakendatav poliitika osutada prognoositust ebaefektiivsemaks. Poliitika on tulemuslik, kui täidab ette nähtud eesmärgid. Seega, vajalik on identifitseerida poliitika mõju ning võrrelda seda algse eesmärgiga. (Kraft, Furlong 2007, 26, 402) Andmeid tuleks koguda erinevatest allikatest, kombineerides kvalitatiivseid ja kvantitatiivseid andmeid (Brownson *et al.*, 2010, 3).

Üheks alkoholiaktsiisi poliitika tulemuslikkust mõjutavaks välisteguriks on piirikaubandus. EL, Schengeni viisaruum ning eurosoon muudavad riikide vahelise liikumise kiireks ning mugavaks (European Commission 2017a). Ühine valuuta lihtsustab hindade võrdlemist ja soodustab tarbimist (European Commission 2017b). Märgitu kontekstis maksustamise erinevused sarnaste toodete/teenuste puhul naaberriikides soodustavad piirikaubandust, seda juhul, kui suudetakse samu või analoogseid tooteid/teenuseid pakkuda odavamalt. Tarbijad on üldjuhul nõus reisima sihtkohta seni, kuni maksudelt säästetu kompenseerib reisimise maksumuse. (Leal *et al.*, 2010, 136)

Alkoholiaktsiisi poliitika tulemuslikkust mõjutab ka salakaubandus (sh registreerimata alkohol). Registreerimata alkohol hõlmab endas nii legaalset kui illegaalset alkoholi (IARD 2017, 1). Peamised registreerimata alkoholiga seotud probleemid on alkoholi illegaalne tootmine ning maksupettused (Lachenmeier 2012, 1). Registreerimata alkoholi turgu ei saa reguleerida legaalsete toodete jaoks mõeldud vahenditega nagu näiteks alkoholi kõrgem maksustamine ning kättesaadavuse piiramine (IARD 2017, 1). Seega soodustab varieeruv alkoholi maksustamine erinevates riikides nii piirikaubandust, turgude moonutamist kui ka salakaubavedu (Kirk 2004).

Järgnevalt antaksegi täpsem ülevaade piirikaubanduse ning salakaubanduse olemusest. Samuti käsitletakse piirikaubandust Soome-Eesti ja Taani-Saksamaa näitel.

1.3.1 Piirikaubanduse olemus

Piirikaubandus ei ole iseenesest midagi uut ega tundmatut. Piirikaubanduse areng on otseselt seotud kahe trendiga – majanduse globaliseerumisega, mis vähendab toodete hindu tänu paranenud kaubandussuhetele, ning sarnaste toodete hindade olulise varieerumisega riigiti. Piirikaubandus omab mõju maksutulu kogunemisele ning seeläbi riikide majandustegevusele. (Leal *et al.*, 2010, 136) Nimelt, üks EL-i peamisi maksustamisprintsippe on, et maksud/aktsiisid makstakse riiki, kust toode osteti ning kui toode viiakse teise liikmesriiki, siis uusi makse ei lisandu (Lavik, Nordlund 2009, 205). Seega aktiivse piirikaubanduse korral tekib olukord, kus alkohol tarbitakse ühes riigis, kuid maksud makstakse teise riiki, mistõttu jäävad riigil aktsiisitulud saamata, kuid kanda tuleb alkoholist tingitud kahjud (Sopek 2013, 10–11).

Maksud ja aktsiisimäärad võivad EL-i riikides oluliselt erineda, ning see on ka üheks peamiseks piirikaubanduse põhjustajaks (Lavik, Nordlund 2009, 205). Väidetult on leidnud kinnitust ka näiteks Ameerika Ühendriikides, kus leiti, et mida suurem on osariikide vaheline piiriülene turg, seda enam üritati aktsiisidelt teenida (Nelson 2002, 746–747). Makse saab ühtlustada üksnes kõikide liikmesriikide nõusolekul, mis on aga väga ebatõenäoline (Kirk 2004). Samas võib märkida, et piirikaubandust ei ole varasemalt EL-s nähtud olulise probleemina, sest piirikontrolli on leevendatud ning Schengeni viisaruumi suurendatud (Lavik, Nordlund 2009, 205).

1.3.1.1 Piirikaubandus Soome-Eesti ja Taani-Saksamaa näitel

Piirikaubandus Soome-Eesti vahel on ootuspärane, kuna aktsiisimäärade erinevus riikides on märgatav. Näiteks, kui 2017. aasta jaanuaris oli õlle aktsiis Eestis 8,30 eurot, siis Soomes oli see 32,05 eurot ühe mahuprotsendi kohta hektoliitris. Kange alkoholi aktsiis oli Eestis 21,72 eurot ning Soomes 45,55 eurot. Käibemaksumäär on Soomes 24%, Eestis seevastu 20%. (European Commission 2017c, 7, 9, 11, 35–36) Samuti võis piirikaubanduse elavnemist Eestiga soodustada asjaolu, et Eesti liitumine EL-ga suurendas alkoholi kogust, mida on lubatud Eestist välja viia nii Eesti kui ka teiste EL-i liikmesriikide kodanike poolt (Oja 2004). Näiteks ühe turisti keskmine Eestist ostetud viina kogus suurenes 2004. aastal võrreldes 2003. aastaga 1,8 liitrit ning õlle kogus 9 liitrit (Eesti Konjunktuuriinstituut 2004, 6). Tulenevalt Soome rangest alkoholipoliitikast

on piirikaubandus Eestile siiski pigem kasu toonud, kuna lisaks Eestisse laekuvale aktsiisile ligi 35% müüdavast absoluutalkoholist tarbitakse Soomes (Rand 2016).

Eesmärgiga vähendada piirikaubandust Eestiga langetati Soomes 2004. aastal alkoholiaktsiisi keskmiselt 33% võrra. Selle tulemusena vähenesid aktsiisitulud märkimisväärselt ning sisetarbimine koos piirikaubandusega suurenes kokku ligi 10%. Koos märgituga tõusis ka alkoholiga seotud surmade arv. (Koski *et al.*, 2007, 362, 367) Seega järsk aktsiisimäära langus Soomes ei kasvatanud aktsiisitulu ega vähendanud ka piirikaubandust ning alkoholi tarbimist.

Mis puudutab Taani-Saksamaa piirikaubandust, siis ka nimetatud riikides erinevad aktsiisimäärad oluliselt. Näiteks 2016. aastal oli õlle aktsiis Taanis 7,51 eurot ning Saksamaal 1,97 eurot ühe mahuprotsendi kohta hektoliitris. Kange alkoholi aktsiis oli Taanis 20,11 eurot ning Saksamaal 13,03 eurot. Käibemaksumäärad olid vastavalt 25% Taanis ning 19% Saksamaal. (Orro *et al.*, 2016, 99) Suurimad ostlejad olid inimesed, kes elasid 10 km raadiuses piirist. Lisaks alkoholile osteti ka muid kaupu. Kõige vähem aktiivsed ostlejad olid piirist kaugemal kui 200 km elavad inimesed. Piiriületused vähenesid oluliselt siis, kui piiri ja elukoha vahele jäi vähemalt 25 km. Mida kaugemal asuti, seda enam alkoholi korruga osteti. (Bygvrå 2009, 160–161)

Sarnaselt Soomele, langetati ka Taanis alkoholile seatud makse 48% võrra, et vähendada piirikaubandust Saksamaaga. Tulemuseks langes piirikaubandus üksnes 5% ning kogutarbimine suurenes 4%. (Nield 1996, 55) Seega ei aidanud ka Taanis järsk maksude langus probleeme täielikult lahendada. Alkoholi maksumuutused võivad tekitada ka doominoefekti. Nimelt kui Taani vähendas alkoholimakse Saksamaaga võrdsemaks, pidi omakorda Rootsi langetama enda alkoholimakse, vältimaks ebavõrdseid hindasid ja seoses sellega piirikaubanduse tõusu Taaniga. (Tigerstedt *et al.*, 2006, 116)

1.3.2 Salakaubanduse olemus

Illegaalse alkoholina käsitletakse alkoholi, kui selle ostja ja/või tarbija on kursis, et toote eest ei ole tasutud makse, ehk seda müüakse seadusevastaselt. Alkoholi salakaubandus ning selle elavnemine mõjutab negatiivselt üldist alkoholiturgu, tehes seda läbi väiksemate maksulaekumiste ning legaalse alkoholituru nõrgenemise. (Eesti Konjunkturiinstituut 2016, 4) Salaalkoholi ostmise peamiseks põhjuseks on legaalsest alkoholist odavam hind (Lachenmeier *et*

al., 2007, Rehm *et al.*, 2014 viidatud Rehm *et al.*, 2016, 1286). Alkoholiaktsiis suurendab üldjuhul ka toote müügihinda. Kui legaalse alkoholi hind ületab tarbijate jaoks olulise hinnapiiri, siis on oht salakaubanduse elavnemiseks. (Smith 1976 viidatud Kennel 1996, 317) Oluline on jälgida, et kange alkoholi hinnad ei oleks ülemäära kõrged, sest kange alkohol on enim levinud salaalkohol (Rehm *et al.*, 2016, 1286). Sellest tulenevalt võib salaalkoholi levik muuta tarbija joomisharjumisi negatiivses suunas ehk tarbitakse alkoholi suuremas koguses ning enam just kanget alkoholi (Lachenmeier 2012, 5).

Kirjutatut kokkuvõtvalt võib märkida, et alkoholiaktsiisi kehtestatakse eesmärgiga suurendada riigitulusid ning piirata alkoholi tarbimist. Samas ei pruugi aktsiisipoliitika alati täita talle seatud eesmäärke, kuna eksisteerib mitmeid tulemuslikkust mõjutada võivaid välistegureid. Näiteks on oluline jälgida, et aktsiisimäärad ning kauba hind naaberriikides ei oleks märgatavalt erinev, kuna siis võib elavneda piirikaubandus ning salaalkoholi levik, mis võib omakorda oluliselt pärssida aktsiisipoliitika edukust.

Piirikaubanduse peamiseks põhjustajaks ongi maksude/aktsiiside suur riigiti erinevus. Aktsiiside kujundamisel tuleb arvestada, et tarbijad on nõus reisima sihtkohta seni, kuni maksudelt säästetu kompenseerib reisimise maksumuse. Varieeruv alkoholi maksustamine soodustab ka salakaubavedu. Salakaubandus põhjustab väiksemaid maksulaekumisi ning legaalse alkoholituru nõrgenemist. Peamiseks salaalkoholi ostmise põhjuseks on toote tunduvalt odavam hind. Seetõttu ei tohiks legaalne alkohol muutuda hinnalt tarbijatele kättesaamatuks.

Järgnevalt analüüsitakse, kas Eestis aastatel 2004–2015 rakendatud alkoholiaktsiisi poliitika on olnud tulemuslik ning millised välistegurid on tulemuslikkust mõjutanud.

2. Juhtumianalüüsi metoodika

Bakalaureusetöö eesmärk on välja selgitada, mil viisil mõjutavad välistegurid nagu piirikaubandus ja salakaubandus alkoholiaktsiisi poliitika tulemuslikkust ning kuidas tuleks neid tegureid aktsiisipoliitika kujundamisel arvesse võtta, et tõsta poliitika tulemuslikkust ning vältida soovimatuid mõjusid. Märgitu uurimiseks viiakse läbi Eesti alkoholi aktsiisipoliitika juhtumianalüüs. Eesti kaasus valiti, kuna Eestis on alkoholiaktsiisi pidevalt suures mahus tõstetud, mistõttu on võimalik uurida alkoholiaktsiisi tõusudega tekkinud muutusi riigikassa laekumistes ning tarbijate käitumises üsna pika ajaperioodi vältel. Samuti, arvestades Eesti kuulumist EL-i, Eesti avatud majandust, mis on osa siseturust, ning eksisteerivat piirikaubandust Soome ja Lätiga, pakub Eesti juhtum hea võimaluse analüüsimeks, mil viisil mõjutavad alkoholiaktsiisi poliitika tulemuslikkust piirikaubandus ja salakaubandus ning kuidas nimetatud omakorda on mõjutatud aktsiisitõusudest. Eesti kaasust võib käsitleda tüüpilise juhtumina, sest tänu EL-i kuulumisele ning avatud majandusele saab Eesti juhtumit võrrelda ka näiteks teiste EL-i liikmesriikidega (Patton 1990, 173–174). Vaatluse all on aastad 2004–2015, kuna siis on alkoholiaktsiisi korduvalt tõstetud³ ning kuna aastast 2004 on Eesti EL-i liige ning seetõttu mõjutab ning on mõjutatud teiste liikmesriikide alkoholipoliitikast (Riigikantselei 2009, 4, 9). Piiri- ja salakaubanduse temaatikaga seonduvalt käsitletakse vajadusel ka hilisemaid aastaid ning tuleviku tendentse.

Arvestades töö eesmärki, on autor valinud peamiseks allikate uurimise ja tõlgendamise meetodiks erialase kirjanduse ja tekstianalüüsi ehk kvalitatiivse analüüsi (Uus 2007, 33). Kvalitatiivse meetodi kasutamisega on võimalik vaadelda alkoholiaktsiisiga seonduvaid küsimusi erinevate vaatenurkade alt (Virkus 2010a). Samas tuleb arvestada kvalitatiivse meetodi suurima puudusega ehk materjali valikulise tõlgendamise võimalusega. Uuringu valiidsust aitab tugevdada analüüsi järk-järguline läbiviimine ning hästi sõnastatud uurimisküsimused. (Kalmus *et al.*, 2015) Lähtuvalt töö eesmärgist on Eesti kaasuse osas püstitatud kolm uurimisküsimust:

³ ATKEAS-e redaktsioon: RT I, 12.07.2014, 14; RT I, 10.05.2014, 4; RT I, 05.11.2013, 9; RT I, 25.10.2012, 5; RT I, 30.12.2010, 6; redaktsioonid kehtivusega 01.04.2010–04.12.2010; 01.07.2009–31.12.2009; 01.01.2008–30.11.2008; 01.07.2006–31.12.2007; 01.01.2006–30.06.2006; 05.06.2005–31.12.2005; 01.05.2004–31.12.2004.

1. Milline on olnud Eesti alkoholiaktsiisi poliitika tulemuslikkus perioodil 2004–2015?
2. Millised välised tegurid on Eesti alkoholiaktsiisi poliitika tulemuslikkust mõjutanud?
3. Kuidas tuleks alkoholiaktsiisi poliitikat kujundada, et suurendada poliitika tulemuslikkust ning vähendada soovimatuid mõjusid?

Töös kasutatakse osaliselt ka kvantitatiivset meetodit statistiliste võrdluste ja korrelatsioonide otsimiseks (Uus 2007, 39). Trianguleerimine aitab tõsta analüüsist järeldunu usalduslikkust (Olsen 2004, 1–2, 23–24). Töös soovitakse läbi töötada piisavas koguses usaldusväärseid statistilisi andmeid ning võrrelda tulemusi teiste sarnaste juhtumitega (Virkus 2010b). Kvantitatiivse meetodi osaline kasutamine aitab vähendada ka kvalitatiivse analüüsi puudusi (Niglas 2000). Kuna eksisteerib mitmeid statistilisi uuringuid, puudub vajadus täiendavate küsitluste või intervjuude läbiviimiseks.

Allikatenä kasutatakse töös teaduskirjandust, õigusakte, nii Eesti kui ka rahvusvaheliste organisatsioonide koostatud analüüse ja uuringuid ning muid alkoholi tarbimist, maksustamist ja piirikaubandust ning salakaubandust puudutavaid publikatsioone. Kuigi Eesti juhtumit ei ole võimalik üks-üheselt üldistada mõnele teisele riigile, aitab analüüsist selgunu teha üldisemaid järeldusi selle kohta, kuidas piirikaubandus ja salakaubandus mõjutavad alkoholiaktsiisi poliitika tulemuslikkust ning kuidas tuleks neid tegureid poliitika kujundamisel arvesse võtta, et vältida soovimatuid mõjusid.

3. Alkoholiaktsiis Eestis aastatel 2004–2015

Vajadus võidelda alkoholi liigtarbimisega, samuti soov suurendada riigitulusid, on ka Eestis ajendanud mitmeid aktsiisitõuse. Näiteks aastatel 2004–2015 tõsteti alkoholiaktsiisi kokku kaheksal korral⁴.

Eesti alkoholipoliitika peamiseks ülesandeks on rahva tervise kaitse läbi alkoholist tulenevate kahjude vähendamise (Sotsiaalministeerium 2014, 4; Sotsiaalministeerium 2016, 1). Nimetatut võib pidada õigustatuks, kuna alkoholi tarbimise osas on Eesti nii Euroopas kui maailmas esirinnas (OECD 2015). Samuti hoiab Eesti kõrget kohta nii-öelda kaotatud eluaastate tabelis, kus võrreldakse alkoholi põhjustatud kahjusid tervisele haiguste ning õnnetuste kontekstis. Nimelt annab Maailma Terviseorganisatsioon (WHO) Eestile hindeks viis punkti, mis on võimalikest tasemetest halvim. (WHO 2014, 208) Mis puudutab Eesti alkoholipoliitika peamist ülesannet, siis olulisema tulemust mõõtvana indikaatorina nähakse absoluutalkoholi tarbimist ühe elaniku kohta aastas ehk eesmärk on tarbimise vähendamine püsivalt alla 9,5 liitri ühe 15+ elaniku kohta. Lisaks on eesmärgiks noorte alkoholi tarbimise ning alkoholist tulenevate vigastuste ja surmade vähenemine. (Sotsiaalministeerium 2014, 4; Sotsiaalministeerium 2016, 1) Tulenevalt piiratud mahust käsitleb töö tarbimise kontekstis alkoholiaktsiisi poliitika tulemuslikkust hinnates kõige olulisemat ülesannet ehk alkoholi tarbimise püsivat vähendamist.

Eestis on alkoholiaktsiisi tõstmise eesmärkidena nimetatud nii alkoholi tarbimise vähendamist kõrgema toote hinna kaudu⁵, riigitulude suurendamist läbi aktsiisi tõstmise eeldatava hinnatõusu võrra⁶ ning aktsiisi laekumise suurendamist ja alkoholi tarbimise vähendamist läbi aktsiisi

⁴ ATKEAS-e redaktsioon: RT I, 12.07.2014, 14; RT I, 10.05.2014, 4; RT I, 05.11.2013, 9; RT I, 25.10.2012, 5; RT I, 30.12.2010, 6; redaktsioonid kehtivusega 01.04.2010–04.12.2010; 01.07.2009–31.12.2009; 01.01.2008–30.11.2008; 01.07.2006–31.12.2007; 01.01.2006–30.06.2006; 05.06.2005–31.12.2005; 01.05.2004–31.12.2004.

⁵ Alkoholi-, tubaka- ja kütuseaktsiisi seaduse ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu 450 SE seletuskiri; alkoholi-, tubaka- ja kütuseaktsiisi seaduse, keskkonnatasude seaduse ning teeseaduse muutmise seaduse eelnõu 64 SE seletuskiri.

⁶ Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seaduse muutmise seaduse eelnõu 268 SE seletuskiri.

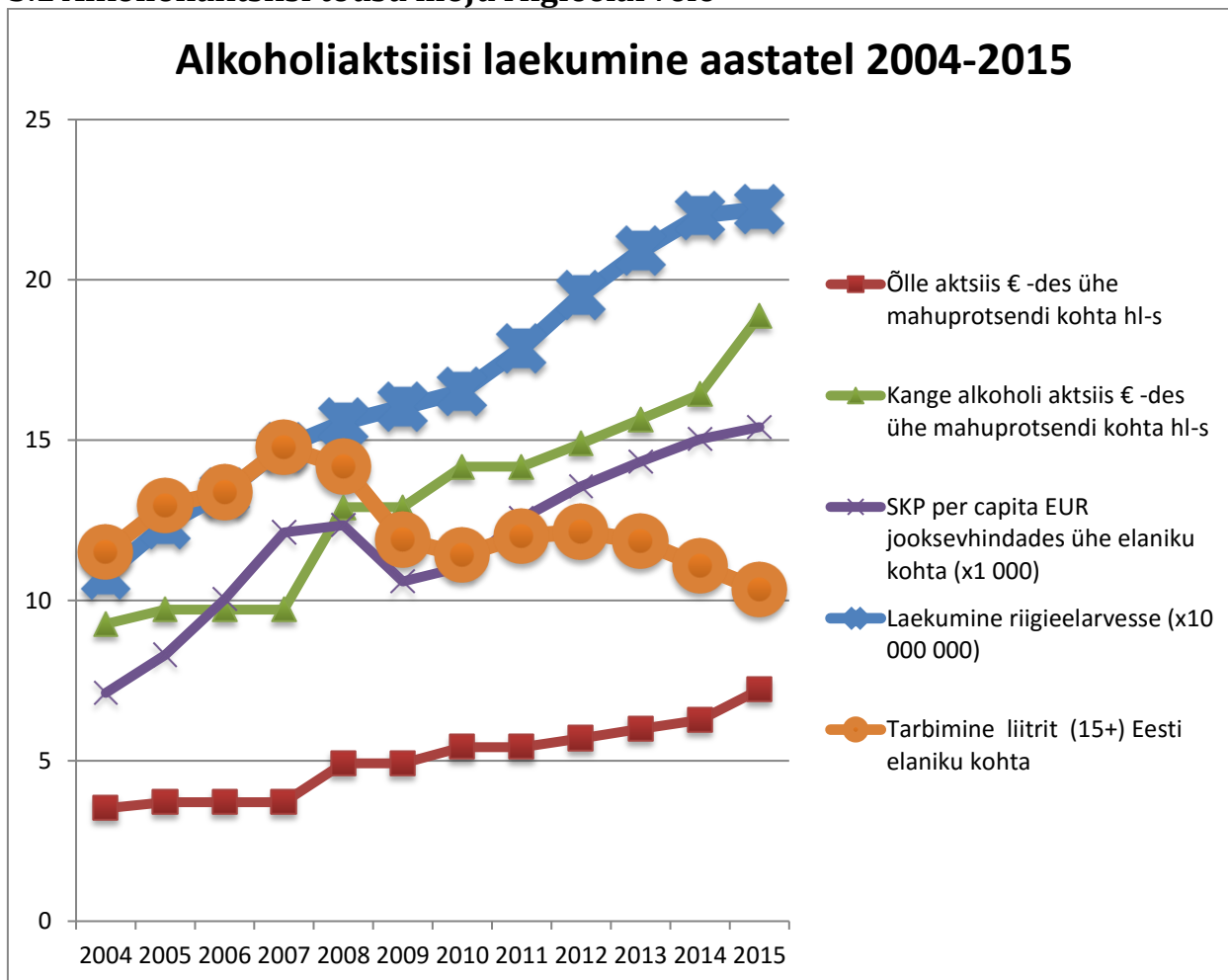
tõstmise üle eeldatava hinnatõusu⁷. Eksisteerib ka aktsiisitõuse, mille puhul konkreetseid eesmärke seletuskirjas ei leidu⁸. Tulude suurendamist on eesmärgina hakatud enam nimetama just viimaste aastate aktsiisitõusude põhjendustes⁹. Kirjutatust nähtub, et Eesti alkoholiaktsiisi poliitikat võib pidada tulemuslikuks, kui see aitab suurendada laekuvat alkoholiaktsiisi ning vähendada absoluutalkoholi tarbimist ühe 15+ elaniku kohta aastas 9,5 liitrile.

⁷ Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seaduse, alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seaduse muutmise seaduse ning vedelkütuse erimärgistamise seaduse muutmise seaduse eelnõu 682 SE seletuskiri.

⁸ Alkoholi-, tubaka-, ja kütuseaktsiisi seaduse muutmise seaduse eelnõu 760 SE seletuskiri; alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seaduse muutmise seaduse eelnõu 585 SE seletuskiri.

⁹ Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seaduse, alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seaduse muutmise seaduse ning vedelkütuse erimärgistamise seaduse muutmise seaduse eelnõu 682 SE seletuskiri; alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seaduse muutmise seaduse eelnõu 268 SE seletuskiri.

3.1 Alkoholiaktsiisi tõusu mõju riigieelarvele

Allikas: Statistikaamet¹⁰; Orro *et al.*, 2016; Orro *et al.*, 2015; ATKEAS¹¹.

Joonis 1. Alkoholi aktsiisimäärad, aktsiisi laekumine riigieelarvesse, alkoholi tarbimine ning sisemajanduse koguprodukt (SKP) aastatel 2004–2015.

Tuginedes joonisele 1 võib väita, et alkoholiaktsiisi laekumine kasvas 2005. aastal võrreldes järgnevate aastatega kõige järsemini, ulatudes 14%-ni. Eelnevast aastast suurema laekumise võis põhjustada nii 2005. aastal kehtestatud 5%-ne aktsiisitõus kui ka suurenenud tarbitud kogus, mis võis olla tingitud ostujõu paranemisest, kuna SKP tõusis võrreldes eelneva aastaga umbes 16%. 2006. ja 2007. aastal alkoholiaktsiisi ei tõstetud ning aktsiisi laekumist võis suurendada eelkõige alkoholi tarbimise kasv.

¹⁰ Statistikaamet (2017) SKP jooksevhindades ühe elaniku kohta, aasta. Kättesaadav: <https://www.stat.ee/68593>, 9. mai, 2017; Statistikaamet (2016) Riigieelarvesse laekunud maksud. Kättesaadav: http://pub.stat.ee/px-web.2001/dialog/varval.asp?ma=RR01&ti=RIIGIEELARVESSE+LAEKUNUD+MAKSUD&path=../Database/Majandus/14Rahandus/08Valitsemissektori_rahandus/04maksud/&search=AKTSIIS&lang=2, 9. mai, 2017.

¹¹ Joonisel olevate andmete saamiseks on kasutatud ATKEAS-e redaktsioone: RT I, 12.07.2014, 14; RT I, 10.05.2014, 4; RT I, 05.11.2013, 9; RT I, 25.10.2012, 5; RT I, 30.12.2010, 6; redaktsioonid kehtivusega 01.04.2010–04.12.2010; 01.07.2009–31.12.2009; 01.01.2008–30.11.2008; 01.07.2006–31.12.2007; 01.01.2006–30.06.2006; 05.06.2005–31.12.2005; 01.05.2004–31.12.2004.

Alkoholiaktsiisi laekumise tõus rauges 2008. aastal. Laekumise kasvu vähenemist soodustasid mitmed tegurid. Esiteks peatus kiire majandusareng, mis 2009. aastal muutus järsuks languseks (Raju 2011, 225, 227). Teiseks, 2008. aastasse jäi kaks aktsiisitõusu – 1. jaanuaril tõsteti aktsiisi 10% ning 1. juulil 20%. Seega, võrreldes eelneva aastaga oli aktsiisitõus kokkuvõttes ligikaudu 33%. (Eesti Konjunktuuriinstituut 2008, 7) Arvestades, et tarbimine langes 2008. aastal võrreldes 2007. aastaga ligi 4% võib eeldada, et suur aktsiisitõus oli üheks teguriks, miks aktsiisi laekumised ei vähenenud. Kuigi 2009. aastal alkoholiaktsiisi ei tõstetud, mõjutas 2008. aasta teises pooles kehtestatud 20%-ne aktsiisitõus ka 2009. aastat ning see võis olla ka peamiseks põhjuseks, miks aktsiisitulud suurenesid kuigi alkoholi tarbimine langes võrreldes eelneva aastaga umbes 16%.

2010. aastal tõusis alkoholiaktsiis 10%. SKP langus pöördus tõusule (umbes 4%), kuid jäi siiski suhteliselt väikeseks võrreldes aktsiisitõusuga. Aktsiisitulud suurenesid minimaalselt, tõus jäi eelneva aastaga samasse järku. Laekumise kasv võis jääda väikeseks seetõttu, et alkoholi tarbimine vähenes (umbes 4%). 2011. aastal aktsiisi ei tõstetud ning majandus hakkas taastuma (Eesti Pank 2012, 23). Kui tarbimine tõusis minimaalselt (0,6 liitrit), siis laekumised suurenesid märgatavalt (13 miljonit). Laekumise suurenemise võis muu hulgas põhjustada tarbijate alkoholi eelistuste muutumine. Nimelt erinevalt 2010. aasta 4,2 liitrist tarbiti 2011. aastal kanget alkoholi juba 4,82 liitrit (Orro *et al.*, 2015, 56). Kuna kange alkoholi aktsiis on kõrgem, siis see seletab ka suuremat laekumist.

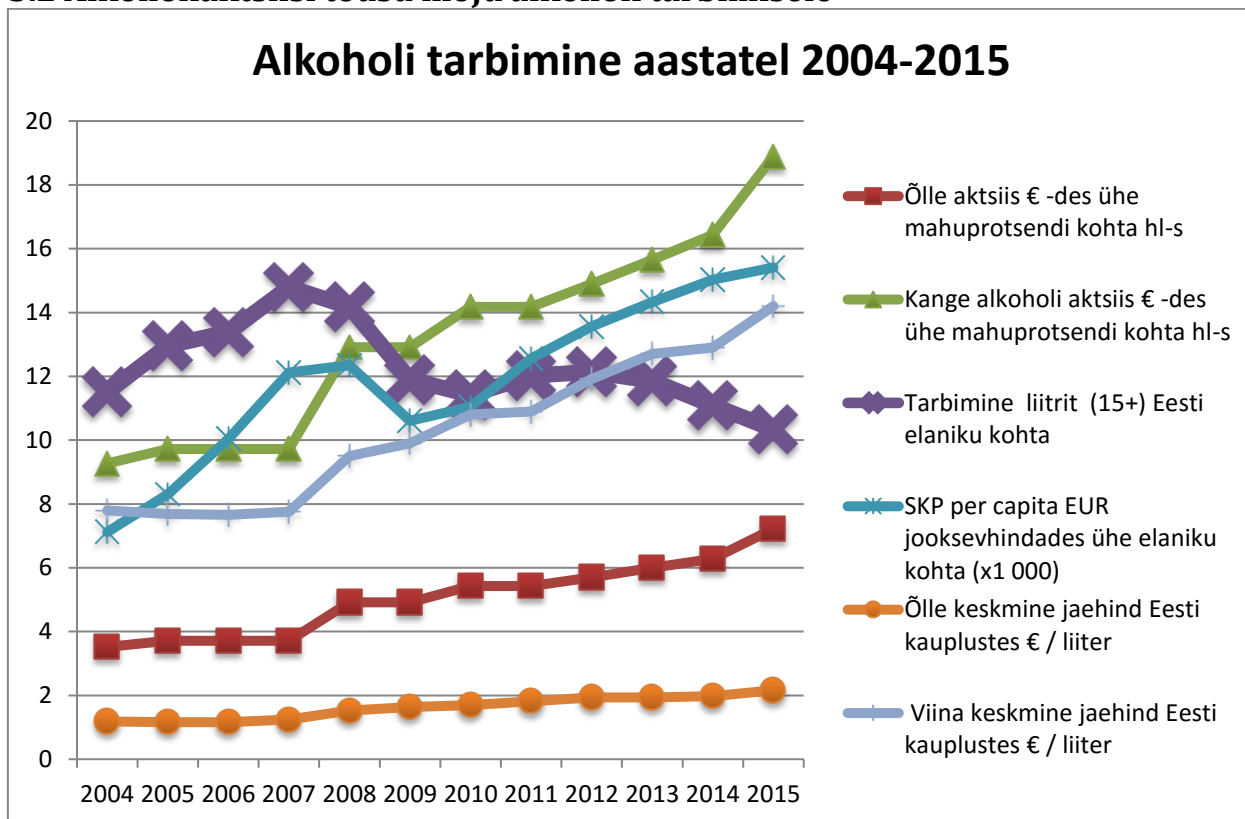
2012. aastal tõsteti alkoholiaktsiisi 5%. SKP tõus oli tagasihoidlik. Kokkuvõttes jäi tarbimine sisuliselt samaks, kuid 5%-ne tõus aitas suurendada aktsiisitulud. Aastaid 2013 ja 2014 iseloomustab samuti iga-aastane 5%-ne aktsiisitõus. Aktsiisi laekumised riigikassasse peegeldavad väikest, kuid stabiilset kasvu. Samuti on kasvanud SKP. Analüüsist nähtub, et aastatele 2012–2014 on iseloomulik stabiilne aktsiisipoliitika. Koos väikese majandusarenguga on kasutatud võimalust teenida aktsiisilt täiendavat tulu. Samuti võib märkida, et aastal 2014 moodustas alkoholiaktsiisitulude osakaal kogutuludest 2,7%, mis oli üks kõrgemaid EL-s. Seda võib seletada aspektiga, et Eestis omavad aktsiisilaekumisele positiivset mõju Soome turistide ostud, kuna Soome alkoholiaktsiisid on ühed kõrgemad EL-s, jäädes alla vaid Norrale ja Islandile ning kange alkoholi puhul Rootsile. (Orro *et al.*, 2015, 108, 110; Hallberg, Österberg 2015, 18) Näiteks kui 2008. aastal oli turistide Eestist kaasa ostetud alkohol ühe inimese kohta 3,1 liitrit, siis 2014. aastal oli see juba 6,21 liitrit (Orro *et al.*, 2015, 63). Soome turistidele Eesti aktsiisitõusud aastatel 2008–2013 suurt mõju ei avaldanud, kuna ka Soomes tõsteti ajavahemikus

2008–2012 alkoholiaktsiisi neli korda. Tõusud jäid vahemikku 10%–15%. (Österberg *et al.*, 2014, 244) Seega järeldub, et alkoholiaktsiisi samaaegne tõstmine Soomes on soosinud aktsiisi laekumise kasvu ka Eestis. Turistide ostetud koguse suurenemist võib pidada Eesti aktsiisipoliitika tulemuslikkuse kontekstis pigem positiivseks, kuna alkoholi tarbitakse oma riigis, mistõttu Eesti riigikassat täidetakse ilma negatiivse lisaväärtuse loomiseta.

2015. aastat iseloomustab alkoholiaktsiisi laekumise kasvu aeglustumine, kuna võrreldes eelneva aastaga laekus aktsiisi kõigest 0,9% rohkem. Kuigi aktsiisi tõsteti tervelt 15% enam võrreldes kahe varasema aasta 5%-ga, langes tarbimine eelneva aastaga samas suurusjärgus. Riigieelarvesse oli planeeritud 2015. aasta aktsiisi laekumiseks 9,1% (20 miljonit) eelnevast aastast rohkem (Puusild 2016). Planeeritust väksema laekumise võis ühest küljest põhjustada alkoholi tootjate ning kaupmeeste rekordiline alkoholi varumine enne 2015. aasta aktsiisitõusu. Nimelt 2015. aastal realiseeriti eelnevalt toodetud või ostetud madalama alkoholiaktsiisiga tooteid (Orro *et al.*, 2016, 18).

Kokkuvõtvalt võib öelda, et alkoholiaktsiisi laekumine protsentuaalselt tõusis enam 2005. ja 2012. aastal. Mõlemal aastal tõsteti alkoholiaktsiisi 5%, majandus arenes ning tarbijate ostujõud suurenes. Alkoholiaktsiisi suurim tõus oli 2008. aastal. Samas 2008. ja 2009. aasta aktsiisi laekumise tõusud jäid üheks väiksemaks. Antud aastatele oli iseloomulik majanduslangus ning ostujõu vähenemine. Seega järeldub, et suur aktsiisitõus majanduslanguse korral ei pruugi kaasa tuua laekumiste oodatavat kasvu, samas väike aktsiisitõus majandusarengul võib olla efektiivne.

3.2 Alkoholiaktsiisi tõusu mõju alkoholi tarbimisele

Allikas: Statistikaamet¹²; Orro *et al.*, 2016; Orro *et al.*, 2015; Orro *et al.*, 2013; ATKEAS¹³.

Joonis 2. Alkoholi aktsiisimäärad, alkoholi tarbimine, keskmine õlle ja viina jaehind ning sisemajanduse koguprodukt (SKP) aastatel 2004–2015.

Tuginedes joonisele 2 võib väita, et alates 2004. aastast kuni 2007. aastani tõusis tarbitav alkoholi kogus jõudsalt. Seda võis ühest küljest soodustada kiire majandusareng, sest SKP tõusis kolme aasta jooksul 7120-lt 12 120-ni. Kuigi ajavahemikku 2004–2007 jäi üks aktsiisitõus (5%), mis jõustus 2005. aastal, ei tõusnud alkoholi hinnad. Vastupidi, 2005. ja 2006. aasta keskmine hind hoopis langes võrreldes 2004. aastaga. Hindade languse võis muu hulgas põhjustada Eesti liitumine EL-ga 2004. aastal, kuna EL-i avatud piiridest tulenevalt tõusis märgatavalt alkoholi läbimüük. Näiteks suurenesid 2004. aastal võrreldes 2003. aastaga turistide ostetud õlle kogused 13,3 miljoni liitri võrra ja kange alkoholi puhul 3,1 miljoni liitri võrra (Orro *et al.*, 2010, 57). Sellest võib järeldada, et alkoholi läbimüügi kasvu tõttu võtsid tootjad ja/või kauplused aktsiisitõusu enda kanda.

¹² Statistikaamet (2017) SKP jooksevhindades ühe elaniku kohta, aasta. Kättesaadav: <https://www.stat.ee/68593>, 9. mai, 2017.

¹³ Joonisel olevate andmete saamiseks on kasutatud järgnevaid ATKEAS-e redaktsioone: RT I, 12.07.2014, 14; RT I, 10.05.2014, 4; RT I, 05.11.2013, 9; RT I, 25.10.2012, 5; RT I, 30.12.2010, 6; redaktsioonid kehtivusega 01.04.2010–04.12.2010; 01.07.2009–31.12.2009; 01.01.2008–30.11.2008; 01.07.2006–31.12.2007; 01.01.2006–30.06.2006; 05.06.2005–31.12.2005; 01.05.2004–31.12.2004.

Kiirele alkoholi tarbimise tõusule suudeti punkt panna 2008. aastal. Languse põhjustajana võib käsitleda 2008. aasta kahte aktsiisitõusu (Eesti Konjunktuuriinstituut 2008, 7) ning kiire majandusarengu lõppu, mis muutus 2009. aastal majanduskriisiks (Raju 2011, 225, 227). Aktsiisi tõstmise tulemusena tõusis alkoholi keskmine hind võrreldes 2007. aastaga ligikaudu 22,5%. Arvestades hindade tõusu ning SKP minimaalset kasvu, vähenes inimeste ostujõud märgatavalt. Sellegipoolest tuleb tõdeda, et võrreldes ostujõu langusega vähenes tarbimine märksa väiksemas suurusjärgus (0,61 liitrit). Märgitu võib peituda asjaolus, et suurem aktsiisitõus jäi 2008. aasta teise poolde.

2009. aastal langes tarbimine märkimisväärselt (2,28 liitrit). Tarbimise languse võis ühest küljest põhjustada töötuse kasv koos inimeste ostujõu langusega. Seda seetõttu, et kui 2008. aasta keskmine töötuse määr oli 5,5% (Statistikaamet 2009), siis 2009. aasta kolmandaks kvartaliks oli töötus tõusnud juba 15,5%-ni (Statistikaamet 2010). Samuti avaldasid alkoholi tarbimisele mõju 2008. aastal vastuvõetud aktsiisitõusud ning käibemaksumäära 2%-ne tõus 1. juulil 2009 (Raju 2011, 226–227). Kuna teine aktsiisitõus leidis aset 1. juulil 2008, siis võiski selle mõju muutuda tuntavaks alles 2008. aasta neljandast kvartalist. Ühtlasi tuleb arvestada, et enne suuremaid maksutõuse kalduakse kaupu ette ostma (Kivistu 2016). Samuti tõi maksude suurenemine kaasa alkoholi hinna tõusu. Näiteks võrreldes 2008. aastaga tõusis 2009. aastal õlle hind 7,9% ning viina hind 4,2%. Kui aga võrrelda 2009. aasta hindu 2007. aasta hindadega, siis nähtub märkimisväärne tõus (vastavalt 32% ja 27%). Arvestades SKP vähenemist ligikaudu 12,5%, võib täheldada tuntavat ostujõu langust. Samuti, käsitledes 2009. aasta alkoholi tarbimist, on oluline aspekt, et 2008. aastal piirati alkoholi müügiaegasid poodides ning reklaami televisioonis (Lai, Habicht 2011, 201–202).

Tarbimine langes ka 2010. aastal. Alkoholiaktsiis tõusis 10%. Kuigi sellel aastal pöördus SKP tõusule (umbes 4%), jäi see siiski suhteliselt väikeseks võrreldes aktsiisitõusuga. Arvestades, et viina hind tõusis võrreldes eelneva aastaga 9% ning õlle hind 3,7% võib väita, et alkoholi hinnad tõusid SKP-st enam. 2010. aastast kuni 2012. aastani tõusis alkoholi tarbimine 0,72 liitri võrra. SKP tõusis ligikaudu 22,7%. Õlle hind kallines 14,1% ja viina hind 10,4%. Seega alkoholi tarbimise suurenemise taga võis muu hulgas olla tarbijate ostujõu paranemine, kuna SKP tõusis tunduvalt enam keskmisest alkoholi hinnast. Üks hinnatõusu põhjustest võis olla 2012. aasta 5%-ne aktsiisitõus, kuid aktsiisitõus omakorda võis ära hoida alkoholi tarbimise märkimisväärsema tõusu.

2013. aastal tõsteti alkoholiaktsiisi 5% ning tarbimine langes võrreldes eelneva aastaga 0,28 liitrit. SKP tõusis umbes 5%. Õlle hind jäi samaks, kuid viina hind tõusis ligikaudu 6%. 2014. ja 2015. aastat iseloomustab võrreldes eelneva aastaga suurem alkoholi tarbimise langus (vastavalt 0,77 ja 0,75 liitrit). Selle üheks põhjuseks võib olla SKP kasvu aeglustumine. SKP tõusis kahe aasta lõikes vaid 7,5%. 2014. aastal tõsteti alkoholiaktsiisi 5% ning 2015. aastal 15%. Kahe aasta lõikes tõusis viina hind 11,8% ja õlle hind 11,3%. Seega alkohol kallines märgatavalt. Kuigi 2014. ja 2015. aasta aktsiisitõusu määrad olid erinevad, oli alkoholi tarbimine nendel aastatel peaaegu identne.

Kokkuvõtvalt, alkoholiaktsiisi tõstmine alkoholi tarbimise vähendamiseks võib olla efektiivne, kui aktsiisimäära kehtestamisel lähtutakse tarbijate ostujõust. Nimelt tarbimine langes enam 2009. aastal, millele eelneval aastal tõsteti aktsiisi kokku 33%, majandus langes ning nende tegurite mõjul ostujõud vähenes märgatavalt. Väikesed regulaarsed aktsiisitõusud (5%–10%) võivad olla efektiivsed majandusarengul, aidates pidurdada tarbimise kasvu.

3.3 Piirikaubanduse tekke oht Eesti-Läti piiril

Eesti kuulub alates 2004. aastast EL-i, 2007. aastast Schengeni viisaruumi ning 2011. aastast eurosooni. Samadesse ühendustesse kuuluvad ka naaberriigid Läti ja Soome. Läti liitus euroalaga 2014. aastal, mis muutis hindade võrdlemise lihtsamaks ning poodlemise mugavamaks. (Euroopa Liidu Infokeskus 2017)

Esimesed märgid Eesti-Läti piirikaubanduse elavnemisest ilmsid 2015. aastal. Nimelt avati sama aasta oktoobris Valkas esimene suurem piirikaubandusele keskendunud alkoholipood. Uusi poode avati ka 2016. ja 2017. aastal ning seda plaanitakse teha ka edaspidi. (Niitsee 2015; Veski 2016; Rozental 2017) Eesti-Läti piirikaubanduse elavnemise põhjustajaks võib pidada asjaolu, et nii 2015. aastal kui 2016. aastal tõsteti Eestis alkoholiaktsiisi 15% võrra¹⁴. Piirikaubandus on hakanud mõjutama ka Eesti alkoholitootjaid, kuna näiteks Liviko käive kukkus 2015. aastast tunduvalt ning selle üheks peamiseks põhjustajaks peetakse just piirikaubanduse elavnemist Lätiga (Liiva 2016).

Emori korraldatud uuringust selgub, et eestlased ei ostaks alkoholi Lätist kui hinnavahe oleks väiksem kui 10% (Emor 2016). Eestis aga oli näiteks 2014. aastal 0,5 liitrine õlu kangusega

¹⁴ ATKEAS-e redaktsioon: RT I, 17.12.2015, 17; RT I, 12.07.2014, 14.

4,7% võrreldes Lätiga 9% kallim ning 2015. aastal 12% kallim. Aastaks 2018 on hinnavahe eeldatavasti juba 39%. 0,5 liitrine 40%-ne viin oli 2014. aastal Eestis kallim 9% ning 2015. aastal 17% ning aastaks 2018 on hinnavahe tõusnud juba 34%-le. (Eesti Konjunkturiinstituut 2017, 11–12) Eelnevast järeldub, et 10%-ne hinnavahe on juba ületatud ning kasvab ka edaspidi. Autori arvates võib hinnavahe veelgi suureneeda, kuna müügitulu kasvades on jaemüüjatel võimalik tootjatelt aina soodsama hinnaga tooteid hankida.

Enim käiakse alkoholi Lätist ostmas Lõuna-Eestist. Kõige vähem aktiivsemad ostlejad on Põhja-Eesti ning Lääne-, Kesk- ja Kirde-Eesti elanikud. (Pärli 2016; Eesti Konjunkturiinstituut 2017, 19) Kirde-Eesti elanike vähest aktiivsust võib muu hulgas põhjustada sealses piirkonnas levida võiv odavam Venemaa päritolu alkohol (Äripäev 2009). Erinevalt piiriäärsetest elanikest ostsid piirist kaugemalt tulijad tihedamini alkoholi korraga üle 500 euro eest (Eesti Konjunkturiinstituut 2017, 22). Seega sarnaselt Taani-Saksamaa piirikaubandusele, käivad ka Eestist Lätis alkoholi ostmas eelkõige piiri lähedal elavad inimesed ning mida kaugemal elatakse, seda rohkem alkoholi korraga ostetakse.

Nii Soome-Eesti kui Taani-Saksamaa näited kinnitasid, et suured aktsiisimäärade erinevused naaberriikides põhjustavad piirikaubanduse elavnemist. Nimelt ostsid soomlased aktiivselt Eestist alkoholi, kui Soomes oli õlle ja kange alkoholi aktsiis Eestist kõrgem vastavalt 286,1% ja 109,7%. Taanis oli õlle ja kange alkoholi aktsiis Saksamaast kõrgem vastavalt 281,2% ja 54,3%. (Orro *et al.*, 2016, 99) Seega on Eesti-Läti piirikaubanduse võimaliku elavnemise hindamiseks oluline välja selgitada, kui erinevalt Lätist on alkohol Eestis maksustatud. Nimelt oli Lätis kange alkoholi aktsiis 2016. aastal 13,38 eurot ning õlle aktsiis 3,10 eurot ühe mahuprotsendi kohta hektoliitris. Eestis olid aktsiisimäärad vastavalt 21,72 eurot ning 8,30 eurot. Alkoholiaktsiisi vahe oli seega kange alkoholi puhul 62,3% ning õlle puhul 167%. (Orro *et al.*, 2016, 99) Võrdlusest nähtub märgatav aktsiisimäärade erinevus, mistõttu võib eeldada, et piirikaubandusest saab üks olulisematest väliseguritest, mis hakkab mõjutama Eesti aktsiisipoliitika tulemuslikkust. Taolise märkimisväärse hinnavahe puhul on ka oht, et kasu eesmärgil hakatakse piirmäärast suuremaid koguseid üle piiri tooma, mis põhjustab Maksu- ja Tolliameti sekkumise vajaduse koos suuremate halduskuludega (Ärileht 2016). Seega on äärmiselt oluline mitte tõsta alkoholiaktsiisi ülemäära kõrgeks võrreldes Lätiga, vastasel juhul võib alkoholist tulenev kahju jääda Eesti kanda, kuid naaberriik saab kogu tulu. Lisaks võib suureneeda halduskulu ning suurte koguste ostmise tõttu ka tarbimine.

Arvestades Soome ja Taani ebaõnnestunud kogemusi aktsiisimäärade järsu langetamisega piirikaubandusega võitlemisel, ei pruugi autori hinnangul nimetatu osutada parimaks meetmeks ka Eestis, õigem oleks probleemi pigem ennetada. Samuti ei saa unustada võimalikku dominoefekti, mis tabas Taanit, Saksamaad ja Rootsit. Seda juba seetõttu, et Soomes on plaanis alkoholipoliitikat lõdvendada, mille tulemusena peaksid 4,7%–5,5%-se kangusega õlle, long drinkide ja siidri hinnad langema ligikaudu 40%. Antud seadusemuudatus (jõustub mitte varem kui 2018. aastal) peaks Eesti ja Soome õlle, siidri ja long drinkide hinnavahet vähendama ligikaudu 53% ning selle tulemusel peaksid nende toodete Eestist kaasaostetavad kogused vähenema umbes 51%. (Eesti Konjunktuuriinstituut 2017, 29–30) Seega peab autori arvates Eesti alkoholiaktsiisi poliitika kujundamisel arvestama ka Soomes planeeritavat, kuna nimetatu võib oluliselt vähendada aktsiisitulust, sest Soome turistil on kasulikum Eesti asemel osta alkoholi näiteks Lätist või Soomest.

3.4 Alkoholi salakaubandus Eestis

Salaalkoholi peamiseks ostmise põhjuseks on legaalsest alkoholist odavam hind, mistõttu mõjutab riigi alkoholiaktsiisi poliitika otseselt ka salakaubanduse levikut (Eesti Konjunktuuriinstituut 2016, 4, 20). Aastatel 2013–2015 on Eestis salaalkoholi tarbijate osakaal olnud stabiilselt 4%. Põhjuseks, miks aktsiisitõusud ei ole märgitud aastatel salaalkoholi tarbimisele suurt mõju omanud, võib nimetada Eesti majanduse arengu ning tarbijate sissetuleku suurenemise. Nimelt näitavad uuringud, et majanduse arenedes (ostujõu suurenemisel) on illegaalse alkoholi tarbimise tendents pigem negatiivne. (Orro *et al.*, 2016, 19, 49)

Illegaalse alkoholi tarbimine kasvas Eestis aastatel 2008–2010 (Eesti Konjunktuuriinstituut 2015, 19). Selle võis põhjustada ostujõu vähenemine 2008. aasta lõpus alanud majanduskriisis. Samuti tõstsid legaalse alkoholi hindasid 2008. aasta suured aktsiisitõusud (umbes 33%). Majanduskriis ning aktsiisitõus mõjutab eeldatavasti tarbijate käitumist pikemaajaliselt, mistõttu võib illegaalse alkoholi levikut aastani 2010 pidada põhjendatuks. (Raju 2011, 225, 227; Eesti Konjunktuuriinstituut 2008, 7)

Kuigi kirjutatust järeldub, et viimastel aastatel ei ole alkoholi salakaubandus alkoholiaktsiisi poliitika tulemuslikkust just oluliselt mõjutanud, ei saa seda välistegurit siiski tähelepanuta jätta. Nimelt salakaubanduse leviku seisukohalt on oluline ka inimeste hoiak selle suhtes. Siinkohal on problemaatiline, et inimesed on võrreldes varasemaga hakanud enam salaalkoholi aktsepteerima.

Seetõttu, ehk ilma selge tauniva suhtumiseta, võib salaalkoholi levik tulevikus suurened. (Orro *et al.*, 2016, 88) Salakaubandust võib edaspidi mõjutada ka piirikaubanduses toimuv. Nimelt alkoholi hinnavahe suurenemisel Lätiga võib tekkida olukord, kus alkoholi hakatakse ostma edasimüügi eesmärgil, mistõttu muutub legalne alkohol mittelegalseks. (*Ibid.*, 19)

4. Järeldused

Alkoholiaktsiisi tõsteti Eestis perioodil 2004–2015 kokku 8 korda ning alates 2011. aastast on aktsiisi tõstetud regulaarselt igal aastal.

Riigitulude kogumisega seonduvalt võib alkoholiaktsiisi poliitikat perioodil 2004–2015 pidada pigem tulemuslikuks. Nimelt on alkoholiaktsiisi laekumine võrreldes eelneva aastaga iga aasta suurenenud. Siiski on viimastel aastatel aktsiisi laekumise kasvutempo aeglustunud. Tööst järeldus, et aktsiisitõus riigitulude suurendamise meetmena oli edukaim, kui majandus arenes ning alkoholiaktsiisi tõsteti väiksemas mahus (u 5%). Suurimate aktsiisitõusude korral (15% ja enam) kasvas aktsiisitulu võrreldes eelnevate aastatega minimaalselt. Majanduslanguse ning ostujõu vähenemisel ei suutnud ka suur aktsiisitõus laekumisi märkimisväärselt suurendada.

Mis puudutab alkoholi tarbimist, siis tuleb tõdeda, et rakendatud alkoholiaktsiisi poliitika ei ole suutnud tagada tarbimise stabiilset iga-aastast vähenemist. Näiteks aastatel 2004–2007 alkoholi tarbimine hoopis suurenes. Seda võis põhjustada majandusarenguga kaasnenud ostujõu paranemine ning sellesse ajavahemikku jäänud üksnes minimaalne 5%-ne aktsiisitõus. Aastatel 2008–2010 tarbimine jällegi langes märgatavalt, mille võis kaasa tuua majanduskriisiaegne ostujõu vähenemine ning ligi 33%-ne aktsiisitõus. Ostujõu langus ning legaalse alkoholi kallinemine suurendas samaajaliselt ka salaalkoholi tarbimist.

Alkoholipoliitika peamine eesmärk on viia alkoholi tarbimine 9,5 liitrile. Näiteks kui 2004. aastal tarbiti Eestis 11,51 liitrit alkoholi, siis 2015. aastal oli see näitaja 10,34 liitrit. Seega eesmärgile on lähemale liigutud, kuid seda ei ole veel saavutatud. Analüüsist selgus, et kui majandus on stabiilne, suudab üldjuhul iga-aastane 5%-ne aktsiisitõus hoida tarbimist eelneva aastaga samal tasemel. Samas suur ja järsk aktsiisitõus (15% ja enam) võib küll esialgu tarbimist vähendada, kuid kui taolist aktsiisipoliitikat rakendada pikemalt, võib legaalne alkohol muutuda tunduvalt kallimaks ning hinnatundlikumad tarbijad võivad pöörduda salaalkoholi või piirikaubanduse poole.

Üheks olulisemaks alkoholiaktsiisi poliitika tulemuslikkust mõjutavaks välisteguriks saab eeldatavasti olema Eesti-Läti piirikaubanduse elavnemine. Nimetatuks on loodud soodsad tingimused, kuna Eesti aktsiisitõusud on alkoholi hinnavahet alates 2015. aastast kiiresti kasvatanud. Piirikaubanduse elavnemine võib hakata mõjutama salakaubandust, sest odavam hind soodustab alkoholi ostmist ebaseadusliku edasimüügi eesmärgil. Kuigi salaalkohol aktsiisipoliitika tulemuslikkusele veel olulist mõju avaldanud pole, tuleb edaspidi selle välisteguriga märksa enam arvestada.

Arvestades, et Eesti-Läti piirikaubanduse algnähud on juba tekkinud, tuleks alkoholiaktsiisi poliitika edaspidisel kujundamisel jälgida, et sellega ei kaasneks alkoholi hinnavahe jätkuvat märkimisväärset suurenemist Lätiga, kuna elavneva piirikaubandusega kaotab Eesti alkoholiaktsiisi ning käibemaksu laekumisi. Samuti on oht, et kaugemale sõitmise vajaduse ning odava hinna tõttu hakatakse alkoholi ostma ning seetõttu ka tarbima suuremates kogustes. Samuti tuleb tulemuslikkuse osas arvestada, et tulenevalt Soomes plaanitavatest maksumuudatustest võivad aktsiisitulud hakata vähenema Soome turistide ostetud alkoholi arvelt. Ühtlasi on soomlased hakanud varasemast enam alkoholi hankima Lätist (Veski 2016).

Lähtudes eespool kirjutatust, on autori arvates alkoholiaktsiisi poliitika tulemuslikkust silmas pidades hetkel üheks võimaluseks alkoholiaktsiiside külmutamine. Aktsiisi järsk langetamine ei pruugi olla kõige otstarbekam, kuna võib eeldatavasti põhjustada aktsiisitulude vähenemise ning tarbimise suurenemise nagu juhtus Soomes ja Taanis. Ühtlasi on oluline, et alkoholiaktsiis ei muutuks lihtsalt üheks mugavaks võimaluseks, kuidas täita riigikassat, vaid see vähendaks ka alkoholi tarbimist. Viimaste aastate aktsiisitõusude seletuskirjad viitavad aga asjaolule, et tõusu peamise eesmärgina nähakse just riigitulude suurendamist. Seega võib öelda, et Eesti alkoholiaktsiisi poliitika edasisel kujundamisel tuleks lähtuda ettevaatlikkuse põhimõttest.

Kokkuvõtvalt võib Eesti juhtumist järeldada, et aktsiisilaekumiste suurendamiseks ning tarbimise vähendamiseks tuleks areneva majandusega riigis tõsta alkoholiaktsiisi regulaarselt, kuid väikesel määral. Ühtlasi leidis kinnitust, et EL-i ning vabaturumajanduse kontekstis on piirikaubandusel oluline mõju alkoholiaktsiisi tulemuslikkusele. Mõju võib olla nii positiivne kui negatiivne, sest ühe riigi aktsiisitulud suurenevad teise riigi arvelt ning tuludes kaotajal tuleb kanda ka alkoholist tingitud kahjud. Piirikaubanduse vältimiseks/leevendamiseks peaks aktsiisipoliitika kujundamisel hoiduma suurtest aktsiisitõusudest ning aktsiisimäärade kehtestamisel arvestama naaberriikide aktsiisimääradega, ennetamaks suurte aktsiisivahede teket.

Kuigi salakaubandus ei ole Eestis alkoholiaktsiisi tulemuslikkust oluliselt mõjutanud, ei saa sellest siiski järeldada, et tegu ei ole kriitilist tähtsust omava välisteguriga. Kuna Eesti-Läti piirikaubandus elavnes alles 2015. aastast, tuleks salakaubandust põhjalikumalt käsitleda mõne aja möödudes. Siiski saab Eesti kaasusest järeldada, et salakaubanduse ennetamiseks tuleks järskudest aktsiisitõusudest loobuda majanduslanguse perioodil.

Kokkuvõte

Alkoholiaktsiisi üldteada eesmärgiks on alkoholi tarbimise vähendamine ning riigikassa täitmine. Alkoholiaktsiisi poliitika tulemuslikkust võivad mõjutada välistegurid nagu piirikaubandus ning salakaubandus. Bakalaureusetöö eesmärk oligi välja selgitada, mil viisil mõjutavad piirikaubandus ja salakaubandus alkoholiaktsiisi poliitika tulemuslikkust ning kuidas tuleks neid tegureid aktsiisipoliitika kujundamisel arvesse võtta. Nimetatu uurimiseks viidi läbi Eesti juhtumianalüüs, mille raames analüüsiti, kui tulemuslik on olnud Eesti alkoholiaktsiisi poliitika perioodil 2004–2015, missugused välistegurid on tulemuslikkust mõjutanud ning millisel viisil tuleks aktsiisipoliitikat kujundada, et tõsta poliitika tulemuslikkust ning vähendada soovimatuid mõjusid.

Eestis kehtestatakse alkoholiaktsiisi eesmärgiga koguda riigitulusid ning piirata alkoholi tarbimist. Seoses riigitulude kogumisega võib alkoholi aktsiisipoliitikat perioodil 2004–2015 pidada pigem tulemuslikuks, kuna alkoholiaktsiisi laekus iga aasta võrreldes eelneva aastaga enam. Siiski on viimastel aastatel laekumise kasvutempo aeglustunud. Analüüsist järeldus, et erinevalt aktsiisitõusust majanduslanguse korral, võib väike aktsiisitõus majandusarengul olla tulemuslik. Mis puudutab alkoholi tarbimist, siis vaatamata tarbimise vähenemisele, ei ole saavutatud eesmärki viia näitaja 9,5 liitrile. Aktsiisimäära kehtestamisel tuleb lähtuda tarbijate ostujõust. Väikesed regulaarsed aktsiisitõusud on tulemuslikud eelkõige majandusarengul, aidates pidurdada tarbimise kasvu.

Välisteguritest on alkoholiaktsiisi poliitika tulemuslikkust mõjutanud peamiselt piirikaubandus. Kui Soome-Eesti piirikaubandus on Eestile pigem kasulik olnud, sest aktsiis laekub Eestisse, kuid alkohol tarbitakse Soomes, siis Lätiga seonduvalt on olukord vastupidine, sest aktsiisitulu jääb Lätile, kuid alkoholi kahjud tuleb kanda Eestil. Eesti-Läti piirikaubanduseks on loodud soodsad tingimused, kuna Eesti aktsiisitõusud on alkoholi hinnavahet Lätiga alates 2015. aastast kiiresti kasvatanud ning hinnavahe peaks kasvama ka edaspidi. Seega suureneb piirikaubanduse mõju tulevikus veelgi. Salakaubandus siiani olulist mõju aktsiisipoliitikale omanud ei ole, kuid

arvestades, et piirikaubandus soodustab salakaubandust, tuleb nimetatuga edaspidi enam arvestada. Hetkel peaks kaaluma alkoholiaktsiiside külmutamist, kuna hinnavahe Lätiga on muutumas ohtlikult kõrgeks.

Kokkuvõtvalt võib Eesti juhtumist järeltada, et stabiilse või areneva majandusega on kasulik tõsta alkoholiaktsiisi regulaarselt, kuid väikesel määral. Alkoholiaktsiisi poliitika tulemuslikkusele omab olulist mõju piirikaubandus. Mõju võib olla nii positiivne kui negatiivne. Kuna peamiseks piirikaubanduse põhjustajaks on alkoholi märgatav hinnavahe naaberriikidega, tuleks vältida äkilisi aktsiisitõuse ning naaberriikidest väga erinevate aktsiisimäärade kehtestamist. Kuigi salakaubandus ei ole Eestis alkoholiaktsiisi tulemuslikkusele suurt mõju omanud, ei tähenda see siiski, et tegu oleks vähem kaalukama välisteguriga. Salakaubandust tuleks mõne aja möödudes põhjalikumalt uurida seonduvalt Eesti-Läti piirikaubandusega.

Summary

The Effectiveness of Alcohol Excise Tax and the Influence of External Factors: the Case of Estonia

Excise tax is an indirect tax, which is paid by the final consumer. Usually only specific groups of goods (consumable goods) are charged by excise tax. Alcohol excise tax main goals are reducing alcohol consumption and obtaining additional income to the state budget. The effectiveness of the alcohol excise tax policy may be affected by several external factors such as cross-border trade and illicit trade.

The aim of the current bachelor's thesis was to determine how external factors such as cross-border trade and illicit trade affect alcohol excise tax policy effectiveness and how should these factors be taken into account in policy making to improve excise tax policy effectiveness and to avoid unwanted impacts. To answer these questions Estonian alcohol excise tax policy case study was conducted. The Estonian alcohol excise tax policy analysis sought to answer how effective has the Estonian alcohol excise tax policy been over the period of 2004 to 2015, which external factors have affected the effectiveness of the Estonian alcohol excise tax policy and how should the alcohol excise tax policy be designed to increase the policy effectiveness and to reduce the unwanted effects. In recent years Estonia has raised alcohol excise tax more frequently and to a greater extent than previously. Because of that it is important to find out, how effective has the implemented alcohol excise tax policy been. Also, considering Estonian European Union membership, open economy and existing cross-border trade between Estonia and Latvia and Finland and Estonia, the Estonian case gives a good opportunity to analysis, how external factors such as cross-border trade and illicit trade affect alcohol excise tax policy effectiveness and how they in turn are affected by increases in alcohol excise tax.

Due to the objective of the bachelor's thesis, the main method chosen for research and for finding answers to the research questions was qualitative analysis. To some extent the analysis also relies on the quantitative method to search for statistical comparisons and correlations.

As regards obtaining additional income to the state budget, it can be said, that the Estonian alcohol excise tax policy over the period of 2004 to 2015 has been rather effective, because every year state received more alcohol excise tax than in previous years. However, in recent years the growth rate has slowed down. Concerning alcohol consumption, despite the decrease in consumption, the main objective to reduce alcohol consumption to 9,5 liter has not been achieved. The analysis also revealed that from external factors the cross-border trade has most affected the effectiveness of the alcohol excise tax policy in Estonia. If the cross-border trade between Finland and Estonia has had a positive effect on the Estonian alcohol excise policy through increased excise tax incomes, then the cross-border trade between Estonia and Latvia has had rather negative impact on the alcohol excise tax incomes. In the future cross-border trading between Estonia and Latvia may increase, because the alcohol price difference with Latvia is notable and is expected to increase further. To this day illegal alcohol trade has not had a significant impact on alcohol excise tax policy effectiveness, but considering that the cross-border trade increases illicit trade, the impact of this external factor may rise notably. At the moment Estonia should consider freezing the alcohol excise tax rates, because the price difference with Latvia is becoming dangerously high.

From Estonia's case follows, that in order to increase the effectiveness of alcohol excise tax it is important to observe the state's economy. If the economy is growing, it is useful to raise alcohol excise tax on a regular basis but in a small degree. To reduce the consumption, it is important to take into account the consumer's purchasing power. Regular and small increases in the alcohol excise tax are particularly effective on economic development, because they help to stop the growth of alcohol consumption. Cross-border trade can significantly affect alcohol excise tax effectiveness in the member states of the European Union. The impact can be positive or negative. The excise tax rates of neighboring countries should be taken into account and they should not be very different from each other, because it likely increases cross-border trade. The effectiveness of alcohol excise tax policy is also affected by illicit trade. Thus, sudden high increases in alcohol excise tax should be avoided, as it probably increases cross-border trade and illicit trade.

Kasutatud kirjandus

Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seadus (RT I, 17.12.2015, 18).

Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seadus (RT I, 17.12.2015, 17).

Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seadus (RT I, 17.12.2015, 16).

Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seadus (RT I, 12.07.2014, 14).

Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seadus (RT I, 10.05.2014, 4).

Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seadus (RT I, 05.11.2013, 9).

Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seadus (RT I, 25.10.2012, 5).

Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seadus (RT I, 30.12.2010, 6).

Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seadus (redaktsiooni jõustumise kuupäev 01.04.2010; redaktsiooni kehtivuse lõpp 04.12.2010).

Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seadus (redaktsiooni jõustumise kuupäev 01.07.2009; redaktsiooni kehtivuse lõpp 31.12.2009).

Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seadus (redaktsiooni jõustumise kuupäev 01.01.2008; redaktsiooni kehtivuse lõpp 30.11.2008).

Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seadus (redaktsiooni jõustumise kuupäev 01.07.2006; redaktsiooni kehtivuse lõpp 31.12.2007).

Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seadus (redaktsiooni jõustumise kuupäev 01.01.2006; redaktsiooni kehtivuse lõpp 30.06.2006).

Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seadus (redaktsiooni jõustumise kuupäev 05.06.2005; redaktsiooni kehtivuse lõpp 31.12.2005).

Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seadus (redaktsiooni jõustumise kuupäev 01.05.2004; redaktsiooni kehtivuse lõpp 31.12.2004).

Alkoholi-, tubaka-, ja kütuseaktsiisi seaduse muutmise seaduse eelnõu 760 SE seletuskiri.

Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seaduse, alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seaduse muutmise seaduse ning vedelkütuse erimärgistamise seaduse muutmise seaduse eelnõu 682 SE seletuskiri.

Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seaduse muutmise seaduse eelnõu 585 SE seletuskiri.

Alkoholi-, tubaka- ja kütuseaktsiisi seaduse ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu 450 SE seletuskiri.

Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seaduse muutmise seaduse eelnõu 268 SE seletuskiri.

Alkoholi-, tubaka- ja kütuseaktsiisi seaduse, keskkonnatasude seaduse ning teeseaduse muutmise seaduse eelnõu 64 SE seletuskiri.

Brownson, R. C., Seiler, R., Eyler, A. A. (2010) „Measuring the Impact of Public Health Policy.” *Preventing Chronic Disease. Public Health Research, Practice, and Policy*, Vol. 7, Issue 4, A77, 1–7.

Bygvrå, S. (2009) „Distance and Cross-Border Shopping for Alcohol.” *Nordic Studies on Alcohol and Drugs*, Vol. 26, Issue 2, 141–163.

Campbell, C. A., Hahn, R. A., Elder, R., Brewer, R., Chattopadhyay, S., Fielding, J., Naimi, T. S., Toomey, T., Lawrence, B., Middleton, J. C. (2009) „The Effectiveness of Limiting Alcohol Outlet Density As a Means of Reducing Excessive Alcohol Consumption and Alcohol-Related Harms.” *American Journal of Preventive Medicine*, Vol. 37, Issue 6, 556–569.

Cnossen, S. (2006) *Alcohol Taxation and Regulation in the European Union*. Kättesaadav: <https://www.cesifo-group.de/portal/pls/portal/docs/1/1187994.PDF>, 9. mai, 2017.

Cook, P. J. (1982) „Alcohol Taxes as a Public Health Measure.” *British Journal of Addiction*, Vol. 77, Issue 3, 245–250.

- DeCarlo, T. E., Parrott, R., Rody, R., Winsor, R. D. (1997) „Alcohol Warnings and Warning Labels: an Examination of Alternative Alcohol Warning Messages and Perceived Effectiveness.” *Journal of Consumer Marketing*, Vol. 14, Issue 6, 448–462.
- Eesti Konjunktuuriinstituut (2017) *Eesti elanike alkoholi ostmine Lätist 2016. aastal*. Kättesaadav: <http://www.ki.ee/wordpress/wp-content/uploads/2017/02/L%C3%A4ti-piiri%C3%BClosed-ostud.pdf>, 9. mai, 2017.
- Eesti Konjunktuuriinstituut (2016) *Illegaalse alkoholi tarbimine ja kaubandus Eestis 2015 (elanike hinnangute alusel)*. Kättesaadav: https://www.mkm.ee/sites/default/files/illegaalse_alkoholi_tarbimine_ja_kaubandus_ees_tis_2015.pdf, 9. mai, 2017.
- Eesti Konjunktuuriinstituut (2015) *Illegaalse alkoholi tarbimine ja kaubandus Eestis 2014 (elanike hinnangute alusel)*. Kättesaadav: https://www.mkm.ee/sites/default/files/illegaalse_alkoholi_tarbimine_ja_kaubandus_ees_tis_2014_elanike_hinnangute_alusel_.pdf, 9. mai, 2017.
- Eesti Konjunktuuriinstituut (2014) *Illegaalse alkoholi tarbimine ja kaubandus Eestis 2013 (elanike hinnangute alusel)*. Kättesaadav: https://www.mkm.ee/sites/default/files/illegaalse_alkoholi_tarbimine_ja_kaubandus_ees_tis_2013_uus.pdf, 9. mai, 2017.
- Eesti Konjunktuuriinstituut (2008) *Eesti alkoholiturg 2008. aasta I poolaastal*. Kättesaadav: http://www.agri.ee/sites/default/files/public/juurkataloog/UURINGUD/eki_alkoholiuuringud/Eesti_alkoholiturg_2008_aasta_I_poolaastal.pdf, 9. mai, 2017.
- Eesti Konjunktuuriinstituut (2004) *Turistide alkoholi ostumahu uuring*. Kättesaadav: http://www.agri.ee/sites/default/files/public/juurkataloog/UURINGUD/eki_alkoholiuurin-gud/Turistide_alkoholi_ostud_2004.pdf, 9. mai, 2017.
- Eesti Pank (2012) *Eesti Panga 2011. aasta aruanne. Euroala ja Eesti majandus 2011. aastal*. Kättesaadav: <http://www.eestipank.ee/publikatsioon/aastaruanne/2012/eesti-panga-2011-aasta-aruanne>, 9. mai, 2017.
- Emor (2016) *10-protsendine hinnavahe paneks eestlasi Läti alkoholiturismist loobuma*. Kättesaadav: <http://www.emor.ee/10-protsendine-hinnavahe-paneks-eestlasi-lati-alkoholiturismist-loobuma/>, 9. mai, 2017.

- Euroopa Liidu Infokeskus (2017) *Eurotsooni riigid*. Kättesaadav: <http://elik.nlib.ee/pohifakte-euroopa-liidust/eurotsooni-riigid/>, 9. mai, 2017.
- European Commission (2017a) *Schengen Area*. Kättesaadav: http://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/borders-and-visas/schengen_en, 9. mai, 2017.
- European Commission (2017b) *The benefits of the euro*. Kättesaadav: ec.europa.eu/info/about-european-union/euro/benefits-euro_en, 9. mai, 2017.
- European Commission (2017c) *Excise duty tables*. Kättesaadav: http://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/resources/documents/taxation/excise_duties/alcoholic_beverages/rates/excise_duties-part_i_alcohol_en.pdf, 9. mai, 2017.
- Fogarty, J. J. (2009) „A Review of Alcohol Consumption and Alcohol Control Policies.” *Worldwide Hospitality and Tourism Themes*, Vol. 1, Issue 2, 110–132.
- Grossman, M. (1989) „Health Benefits of Increases in Alcohol and Cigarette Taxes.” *British Journal of Addiction*, Vol. 84, Issue 10, 1193–1204.
- Hallberg, J., Österberg, E. (2015) *Information on the nordic alcohol market 2015*. Kättesaadav: <https://www.thl.fi/documents/605763/0/NordicAlcoholMarket.pdf/c7f5f189-0093-4e34-a0e8-8022d93a72f2>, 9. mai, 2017.
- IARD (2017) *Unrecorded Alcohol*. Kättesaadav: <http://www.iard.org/wp-content/uploads/2016/01/PR-Unrecorded.pdf>, 9. mai, 2017.
- Kald, I. (2014) *Kaubanduskoda ei toeta suurt aktsiisitõusu*. Kättesaadav: <http://www.aripaev.ee/uudised/2014/05/15/kaubanduskoda-ei-toeta-suurt-aktsiisitõusu>, 9. mai, 2017.
- Kalmus, V., Masso, A., Linno, M. (2015) *Kvalitatiivne sisuanalüüs*. Kättesaadav: <http://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys>, 9. mai, 2017.
- Karlsson, T., Österberg, E. (2009) *Alcohol affordability and cross-border trade in alcohol*. Kättesaadav: <https://www.folkhalsomyndigheten.se/pagefiles/12315/A2009-06-Alcohol-affordability-and-cross-border-trade.pdf>, 9. mai, 2017.
- Kennel, D. S. (1996) „New Estimates of the Optimal Tax on Alcohol.” *Economic Inquiry*, Vol. 34, Issue 2, 296–319.

- Kirk, L. (2004) *No EU solution in sight to Northern European alcohol rally*. Kättesaadav: <https://euobserver.com/economic/17095>, 9. mai, 2017.
- Kivistu, K. (2016) *Suurtest varudest hoolimata alkoholi hind tõuseb*. Kättesaadav: <http://tarbija24.postimees.ee/3520187/suurtest-varudest-hoolimata-alkoholi-hind-touseb>, 9. mai, 2017.
- Koski, A., Sirén, R., Vuori, E., Poikolainen, K. (2007) „Alcohol Tax Cuts and Increase in Alcohol-Positive Sudden Deaths: a Time-Series Intervention Analysis.” *Addiction*, Vol. 102, Issue 3, 362–368.
- Kraft, M. E., Furlong, S. R. (2007) *Politics, Analysis and Alternatives*. Second Edition. Washington, DC: A Division of Congressional Quarterly Inc.
- Lachenmeier, D. W. (2012) *Unrecorded and illicit alcohol*. Kättesaadav: http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0020/191360/2-Unrecorded-and-illicit-alcohol.pdf, 9. mai, 2017.
- Lai, T., Habicht, J. (2011) „Decline in Alcohol Consumption in Estonia: Combined Effects of Strengthened Alcohol Policy and Economic Downturn.” *Alcohol and Alcoholism*, Vol. 46, Issue 2, 200–203.
- Lavik, R., Nordlund, S. (2009) „Norway at the Border of EU — Cross-Border Shopping and Its Implications.” *Nordic Studies on Alcohol and Drugs*, Vol. 26, Issue 2, 205–231.
- Leal, A., López-Laborda, J., Rodrigo, F. (2010) „Cross-Border Shopping: A Survey.” *International Advances in Economic Research*, Vol. 16, 135–148.
- Lehis, L. (2012) *Maksuõigus*. Tallinn: Juura.
- Levell, P., O’Connell, M., Smith, K. (2016) „Excise duties.” Emmerson, C., Johnson, P., Joyce, R. (eds). *The IFS Green Budget. February 2016*. Kättesaadav: <https://www.ifs.org.uk/uploads/gb/gb2016/gb2016.pdf>, 15. mai, 2017.
- Liiva, S. (2016) *Alkoholitootja kirjutab käibe languse aktsiisitõusu ja Vene sanktsioonide kraesse*. Kättesaadav: <http://majandus24.postimees.ee/3741661/alkoholitootja-kirjutab-kaibe-languse-aktsiisitõusu-ja-vene-sanktsioonide-kraesse>, 9. mai, 2017.

- London Economics (2010) *Study analysing possible changes in the minimum rates and structures of excise duties on alcoholic beverages*. Kättesaadav: http://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/resources/documents/common/publications/studies/min_rates.pdf, 9. mai, 2017.
- Matsalu, E. (2016) *Uue aasta 14 olulisimat maksumuudatust*. Kättesaadav: <http://www.aripaev.ee/uudised/2016/12/28/14-olulisimat-maksumuudatused-uest-aastast>, 9. mai, 2017.
- Meng San Jeong, P. (2012) „Curbing Harms through Price Control: Alcohol Excises versus Minimum Prices.” *New Zealand Journal of Taxation Law and Policy*, Vol. 303, Issue 18, 1–22.
- Middleton, J. C., Hahn, R. A., Kuzara, J. L., Elder, R., Brewer, R., Chattopadhyay, S., Fielding, J., Naimi, T. S., Toomey, T., Lawrence, B. (2010) „Effectiveness of Policies Maintaining or Restricting Days of Alcohol Sales on Excessive Alcohol Consumption and Related Harms.” *American Journal of Preventive Medicine*, Vol. 39, Issue 6, 575–589.
- Mostofsky, E., Mukamal, K. J., Giovannucci, E. L., Stampfer, M. J., Rimm, E. B. (2016) „Key Findings on Alcohol Consumption and a Variety of Health Outcomes From the Nurses Health Study.” *American Journal of Public Health*, Vol. 106, Issue 9, 1586–1591.
- Nelson, M. A. (2002) „Using Excise Taxes to Finance State Government: Do Neighboring State Taxation Policy and Cross-Border Markets Matter?” *Journal of Regional Science*, Vol. 42, Issue 4, 731–752.
- Nield, K. (1996) „Cross-Border Shopping and the Price of a Pint of Beer: An Examination of the Case For and Against Cutting Duties on Beer.” *International Journal of Wine Marketing*, Vol. 8, Issue 1, 53–57.
- Niglas, K. (2000) *Combining quantitative and qualitative approaches*. Kättesaadav: <http://www.leeds.ac.uk/educol/documents/00001544.htm>, 9. mai 2017.
- Niitsee, T. (2015) *Soodsad hinnad ärgitavad Lätist kärakat ostma*. Kättesaadav: <http://valgamaalane.postimees.ee/3416703/soodsad-hinnad-argitavad-latist-karakat-ostma>, 9. mai, 2017.

- Nordlund, S., Österberg, E. (2000) „Unrecorded Alcohol Consumption: Its Economics and Its Effects on Alcohol Control in the Nordic Countries.” *Addiction*, Vol. 95, Supplement 4, 551–564.
- OECD (2015) *Alcohol consumption*. Kättesaadav: <https://data.oecd.org/healthrisk/alcohol-consumption.htm>, 9. mai, 2017.
- Oja, A. (2004) *Esimesed kuud ELis: uued võimalused, uued piirangud*. Kättesaadav: <http://www.aripaev.ee/uudised/2004/12/29/esimesed-kuud-elis-uued-voimalused-uued-piirangud>, 16. mai, 2017.
- Olsen, W. (2004) *Triangulation in Social Research: Qualitative and Quantitative Methods Can Really Be Mixed*. Kättesaadav: <http://www.federica.eu/users/9/docs/amaturo-39571-01-Triangulation.pdf>, 16. mai, 2017.
- Orro, E., Martens, K., Lepane, L., Josing, M., Reiman, M., Ahermaa, E. (2016) *Alkoholi turg, tarbimine ja kahjud Eestis. Aastaraamat 2016*. Kättesaadav: https://intra.tai.ee//images/prints/documents/148577570125_Alkoholi_aastaraamat_2016.pdf, 9. mai, 2017.
- Orro, E., Martens, K., Lepane, L., Josing, M., Reiman, M. (2015) *Alkoholi turg, tarbimine ja kahjud Eestis. Aastaraamat 2015*. Kättesaadav: https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Uuringu_ja_analuusid/Tervisevaldkond/144774789351_alkoholi_turg_2015.pdf, 9. mai, 2017.
- Orro, E., Martens, K., Lepane, L., Josing, M., Reiman, M. (2013) *Alkoholi turg, tarbimine ja kahjud Eestis. Aastaraamat 2013*. Kättesaadav: http://www.ki.ee/publikatsioonid/valmis/Alkoholi_aastaraamat_2013.pdf, 21. mai, 2017.
- Orro, E., Hein, P., Martens, K., Josing, M., Reiman, M. (2010) *Alkoholi turg, tarbimine ja kahjud Eestis. Aastaraamat 2010*. Kättesaadav: https://www.ki.ee/publikatsioonid/valmis/Alkoholi_aastaraamat_2010.pdf, 9. mai, 2017.
- Patton, M. (1990) *Qualitative evaluation and research methods*. Second Edition. Beverly Hills, CA: Sage Publications Inc.

- Plant, M. A. (1987) „Curbing Alcohol Misuse.” *Journal of Management in Medicine*, Vol. 2, Issue 3, 268–274.
- Pratten, J. D. (2009) „What is „the Alcohol Problem”?” *Worldwide Hospitality and Tourism Themes*, Vol. 1, Issue 2, 88–96.
- Puusild, H. (2016) *Alkoholiaktsiisi 15% tõstmise oodatud tulemust ei toonud*. Kättesaadav: <http://www.toostusuudised.ee/uudised/2016/01/14/alkoholiaktsiisi-15-tostmine-suurendas-aktsiisi-laekumist-vaid-09>, 9. mai, 2017.
- Pärli, M. (2016) *Veerand eestlastest Lätis viina järel: alkoholitootjate uuringu järeldused küsitavad*. Kättesaadav: <http://www.err.ee/573435/veerand-eestlastest-latis-viina-jarel-alkoholitootjate-uuringu-jareldused-kusitavad>, 9. mai, 2017.
- Raju, O. (2011) „Economic Crisis and Local Government Budget in Estonia.” *Human Resources: The Main Factor of Regional Development*, Issue 5, 219–227.
- Rand, E. (2016) *Eesti alkoturistid nuumavad Lätit miljonite eurodega*. Kättesaadav: <http://arileht.delfi.ee/news/uudised/eesti-alkoturistid-nuumavad-latit-miljonite-eurodega?id=75315811>, 9. mai, 2017.
- Rehm, J., Larsen, E., Lewis-Laietmark, C., Gheorghe, P., Poznyak, V., Rekve, D., Fleischmann, A. (2016) „Estimation of Unrecorded Alcohol Consumption in Low-, Middle-, and High-Income Economies for 2010.” *Alcoholism: Clinical and Experimental Research*, Vol. 40, Issue 6, 1283–1289.
- Riigikantselei (2009) *Eesti 5 aastat Euroopa Liidus. Ülevaade Euroopa Liidu liikmelisuse mõjust Eestile*. Kättesaadav: https://www.riigikantselei.ee/valitsus/valitsus/et/riigikantselei/euroopa/arhiiv/eesti-viis-aastat-euroopa-liidus/ulevaade-euroopa-liidu-liikmelisuse-mojust/Eesti_5_aastat_Euroopa_Liidus.pdf, 9. mai, 2017.
- Rozental, V. (2017) *Piirikaubandus kui katk*. Kättesaadav: <http://www.aripaev.ee/uudised/2017/03/30/piirikaubandus-kui-katk>, 9. mai, 2017.
- Seiton, K. (2017) *Õiguskantsler: lahja alkoholi aktsiisitõus on põhiseadusevastane*. Kättesaadav: <http://online.le.ee/2017/02/17/oiguskantsler-lahja-alkoholi-aktsiisitõus-on-pohiseadusevastane/>, 9. mai, 2017.

- Sopek, P. (2013) *The alcohol taxation system in European Union and Croatia*. Kättesaadav: <http://www.ijf.hr/upload/files/file/ENG/newsletter/76.pdf>, 9. mai, 2017.
- Sotsiaalministeerium (2016) *Alkoholipoliitika faktileht*. Kättesaadav: https://somblogi.files.wordpress.com/2016/12/alkoholipoliitika-faktileht_9-12.pdf, 9. mai, 2017.
- Sotsiaalministeerium (2014) *Alkoholipoliitika roheline raamat*. Kättesaadav: http://www.tai.ee/images/PDF/Alkoholipoliitika_roheline_raamat.pdf, 9. mai, 2017.
- Statistikaamet (2017) *SKP jooksevhindades ühe elaniku kohta, aasta*. Kättesaadav: <https://www.stat.ee/68593>, 9. mai, 2017.
- Statistikaamet (2016) *Riigieelarvesse laekunud maksud*. Kättesaadav: http://pub.stat.ee/px-web.2001/dialog/varval.asp?ma=RR01&ti=RIIGIEELARVESSE+LAEKUNUD+MAKSUD&path=../Database/Majandus/14Rahandus/08Valitsemissektori_rahandus/04maksud/&search=AKTSIIS&lang=2, 9. mai, 2017.
- Statistikaamet (2010) *Pikaajaline töötus kasvab*. Kättesaadav: <https://www.stat.ee/37917>, 9. mai, 2017.
- Statistikaamet (2009) *Mullu töötus kasvas*. Kättesaadav: <http://www.stat.ee/pressiteade-2009-020>, 9. mai, 2017.
- Tauts, K. (2016) *Odav hind soodustab alkoholi kuritarvitust*. Kättesaadav: <http://www.tai.ee/et/instituut/pressile/uudised/2833-odav-hind-soodustab-alkoholi-kuritarvitust>, 9. mai, 2017.
- Tigerstedt, C., Karlsson, T., Mäkelä, P., Österberg, E., Tuominen, I. (2006) „Health in Alcohol Policies: the European Union and its Nordic Member States.” Ståhl, T., Wismar, M., Ollila, E., Lahtinen, E., Leppo, K. (eds). *Health in All Policies. Prospects and Potentials*. Kättesaadav: http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0003/109146/E89260.pdf?bcsi_scan_D4A612CF62FE9576=0&bcsi_scan_filename=e89260.pdf%20-%20page=138, 9. mai, 2017.
- Trasberg, V. (2015) *Alcohol Excise Duties in the European Union*. Kättesaadav: <https://ojs.utlib.ee/index.php/TPEP/article/download/12497/7571>, 9. mai, 2017.

- Tyc, V. (2008) „Harmonization of Indirect Taxes in the European Union.” *International Journal of Law & Management*, Vol. 50, Issue 2, 87–92.
- Uus, M. (2007) *Kvantitatiivsed ja kvalitatiivsed meetodid probleemi kirjeldamiseks ning põhjuste tuvastamiseks*. Kättesaadav: <http://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2014/03/2007-Meetodid-probleemi-kirjeldamiseks-ja-pohjuste-tuvastamiseks.pdf>, 9. mai, 2017.
- Veski, R. (2016) *Viinaralli kolis Lätti: Vaata hindu, mis meelitavad soomlasi ette võtma mitmesajakilomeetrist reisi*. Kättesaadav: <http://kasulik.delfi.ee/news/uudised/viinarallikolis-latti-vaata-hindu-mis-meelitavad-soomlasi-ette-votma-mitmesajakilomeetrist-reisi?id=74478705>, 9. mai, 2017.
- Virkus, S. (2010a) *Infokäitumise, info hankimise ja otsingu ning infopädevuse uurimise meetodid*. Kättesaadav: https://www.tlu.ee/~sirvir/Infootsingu%20teooria/Infokaitumise,%20info%20hankimise%20ja%20%20otsingu%20ning%20infopadevuse%20uurimise%20meetodid/lk_32.html, 9. mai, 2017.
- Virkus, S. (2010b) *Infokäitumise, info hankimise ja otsingu ning infopädevuse uurimise meetodid*. Kättesaadav: <https://www.tlu.ee/~sirvir/Infootsingu%20teooria/Infokaitumise,%20info%20hankimise%20ja%20%20otsingu%20ning%20infopadevuse%20uurimise%20meetodid/juhtumiuuringud.html>, 9. mai, 2017.
- WHO (2014) *Global status report on alcohol and health 2014*. Kättesaadav: http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/112736/1/9789240692763_eng.pdf, 9. mai, 2017.
- Ärileht (2016) *Maksamet kontrollib, palju alkoholi Lätist sisse tuuakse*. Kättesaadav: <http://arileht.delfi.ee/news/uudised/maksamet-kontrollib-palju-alkoholi-latist-sisse-tuuakse?id=75016895>, 9. mai, 2017.
- Äripäev (2009) *Maksamet: Ida-Virumaal legaalsed kaupad raske müüa*. Kättesaadav: http://www.aripaev.ee/uudised/2009/05/27/Maksamet_Ida_Virumaal_legaalsed_kaupa_raske_muua, 9. mai, 2017.

- Österberg, E., Lindeman, M., Karlsson, T. (2014) „Changes in Alcohol Policies and Public Opinions in Finland 2003–2013.” *Drug & Alcohol Review*, Vol. 33, Issue 3, 242–248.
- Österberg, E. L. (2011) „Alcohol Tax Changes and the Use of Alcohol in Europe.” *Drug & Alcohol Review*, Vol. 30, Issue 2, 124–129.